

ЎРСУНБОЙ АДАШБОЕВ

ОҚБУРА ТЎЛҚИНЛАРИ

Шеърлар, эртаклар, дostonлар,
балладалар ва таржималар

Тошкент
Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети
«Еш гвардия» нашриёти
1985

Уз 2
А 29

А $\frac{4803010000-40}{356(04)-85}$ 101-85

© Издательство «ЕШ ГВАРДИЯ», 1985

ШЕЪРЛАР

ШАНБАЛИК

Чўққиларга илинди
Оқ булутлар туғ бўлиб.
Ерга сингмай қор суви,
Кўкка ўрлар буғ бўлиб.

Мусичага манзил-макон,
Таниш бўғот, пешхари.
Бобом тортар ўқариқ,
Бар урилган пешлари.

Момоннинг фикри-зикри
Жағжағу, исмалоқда.
Шанбалик қилиб кеча
Синфимиз чиқди боққа.

Дов-дарахтни боғбонлар,
Соч-соқолин қийишди,

Биз оқлаган дарахтлар,
Оппоқ пайпоқ кийишди.

Раис бобо шод бўлиб,
Қўлимизни қисадир;
— Бу шанбалик тинчликка,
Сизлар қўшган ҳиссадир.

АРҚИТДА

Қўқийбелим¹ ортда қолди,
Қўниб ўтдик Арқитга.
Табиат ҳам бу ерни
Буркаб қўймиш бархитга.

Нор туядай лўкиллаб,
Шошиб оқар Қапчиғай.
Бир-бирига гал бермай,
Сайрар майна, чақчиғай².

Бурқсир арча буроғи,
Ўрмон яшил, қир яшил.
Суғур ухлар хотиржам,
Юмронқозик дон ташир.

Бир бедаво шу маҳал,
Қақликларга ўқ отди,
Ваҳший садо тинчликка —
Барҳам берди, йўқотди.

¹ Қўқийбелим — довоннинг номи.

² Майна, чақчиғай — тоғ қушлари.

Шошиб-пишиб ўлжасин
Патин юлар ютақиб,
Тоғу-тошлар асабий,
Арча ёнар тутақиб...

ОҚБУРА ТЎЛҚИНЛАРИ

Абдуғани Абдуғафуровга

Нор туядек пишқириб
Авж саратон кунлари,
Қирар осмон рангига
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Алла айтар шаҳримга
Мижжа қоқмай тунлари.
Саркашу-саргаштадир
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Тонгдан бергай хушхабар
Майна, булбул унлари.
Қимиздай пишиб келар,
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Барокўҳга ой миниб,
Акс этар ёлқинлари.
Ўшга белбоғ — зар камар
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Бағрига сингиб кетар
Кўча-кўй шовқинлари,
Билмагай кеку-адоват
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Ювгай дилдан ғуборни
Шифобахш қултумлари.
Беқиёс шўх-шан наҳр
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

Эмиш Алиф Лайлонинг
Оқ туясин хунлари...
Бетакрор, мангу қўшиқ
Оқбура тўлқинлари!
Оқбура тўлқинлари!

АСФАЛЬТДАГИ РАСМЛАР

Ким танимас кўчамизда
Дилшод, Сора, Насмларни.
Асфальт йўлда уймалашиб
Чизар турли расмларни.
Вақтинчалик унутишган
Китоб, ручка, дафтарларни.
Акс этдирар шар ушлаган
Болаларни, каптарларни.
Оқшом чўкиб, тун оҳиста
Қора чойшаб ёлганида,
Кўкнинг момагулдираги
Бўз тулпорин чопганида,
«Сувда оқиб кетмасайди
Йўлда қолган расмлар», — деб
Дилшод тунда ухлолмасдан
Ташвишланиб чиқди ҳадеб.
Эҳ, хайрият ёмғир бу гал
Суратларни ўчирмабди.
Машиналар каптарларни
Чўчитмабди, учирмабди.
Тонг ёришиб, офтоб тоққа
Алвон рангдан дурра боғлар.
«Тинчлик», «Она» деган ёзув,
Шар ушлаган қизалоқлар
Кун нурида товланади
Кечагидан ёрқин, аниқ:
Қуёш акси байроқларга —
Ўтган каби ёлқинланиб.

**БАҲОР ТУШИБ КЕЛАР
ТОҒДАН**

Қорлар эриб,
Туни билан
Ерга ёзиб
Яшил гилам,
Баҳор тушиб келар тоғдан.

Тобланиб
Қиш аёзида,
Синчалакнинг
Баёзида,
Баҳор тушиб келар тоғдан.

Бойчечакдан
Чамбар бошда.
Таъзим қилиб,
Юрт, қуёшга,
Баҳор тушиб келар тоғдан.

Қўлга олиб
Янгроқ торин,
Кўз-кўз қилиб
Иқтидорин,
Баҳор келиб тушар тоғдан.

ҚИШЛОҒИМНИ СОҒИНИБ

Бултур ўғлим қишлоқдан
Бир даста бойчечакни —
Олиб келиб экканди,
Ўша мурғак чечакни.

Эртаю кеч парвона,
Қарагани-қараган.
Сўлиб қолди негадир,
Куз ҳам ўтди орадан.

Хайриятки, бойчечак
Енгиб довулни, қорни,
Бу йил қийғос очилди
Қутлаб наврўз-баҳорни.

Ўғлим силаб-сийпалаб,
Бойчечакни ўпади.
Мени-чи кўз ўнгимдан
Она қишлоқ ўтади...

КАМАЛАК

Пайдо бўлди ёй камалак
Кўл бўйида, етти рангда.
Етти қатим ипак мисол
Бўлиштириб санга, манга
Сакрамачоқ қилиб бирин,
Муҳаррамхон ўйнар тонгда.

ДОИРАЧИ

Олинг қани,
Чирмандани.
Бир, икки, уч бошладик,
Шўхроғига ташладик.
Гиж-банг, гиж-банг, гиж-банги.
Кўнглинг ёриб,
Бўлар фориг
Дилнинг губори, чанги.
Шу тобда,
Рубобда
Жўр бўлади отаси,
Завқдан ўйга ботасиз.
Гиж-банг, гиж-банг, гиж-банги.
Бу доира жаранги:
Ўғил, қизлар елка оша,
Интилишар, бўйлашар.
Кеч қолганлар залга шошар,
Ким экан деб ўйлашар.
Қаҳрамон Дадаевнинг
Усулидек сержаранг.
Ҳамроқул Одиловнинг
Зарбидек завқли, таранг.
Рака-рум-танг, рака-рум-танг,
Гиж-банг, гиж-банг, гиж-банги.
Ёш созанда Баҳодирнинг
Йўли-йўриғи янги,
Йўли-йўриғи янги.

КОСМОНАВТ

— Тайёрмисиз учишга?
— Ҳа, шайман!
Космонавт бўлиш орзум,
Шу ўй билан яшайман.
Акмалжоннинг эғнида
Скафандр ва кета.
Ана, космос бағрида
Учиб борар ракета.
Кўриб Доктор Войжоним
Ёқасини ушлади.
Африкада Бармалей
Тушгин деса тушмади.
Италия устидан
Акмал учиб ўтаркан,
Қарасаки Буратино
Сал бурнини кўтарган.
Мана буни айтишар,
Саёҳату-сайр деб.
Силтаб қолди қўлини
Чипполино хайр, деб.
Шум тулкига чап берган
Уша машҳур Бўғирсоқ
Ва сеҳрли Қалпоқча
Уртўқмоғу, Ўғирсоп
Ҳайрон бўлиб, лол қолиб
Акмалжонга боқарди.
Бундай парвоз аслида
Ҳаммага ҳам ёқарди.
Бу кўнгилли сафардан
Акмал бир оз толиқди.
Бензобакни қараса,
Ёнилғи оз қолибди.

Бирдан буйруқ янгради:
— Қайтинг, қўниш майдонга!
Кўзин очса Акмалжон
Ухлаб ётар айвонда...

ИККИ ҚЎЧҚОР СУЗИШАР

Икки қўчқор сузишар
Шохларин қарсиллатиб.
Ҳайрон қолиб сўрайди
Шаҳарлик Абдуллатиф:

— Стадионсиз, судьясиз
Бу қандай мусобақа?—
Қишлоқдаги болалар
Кулишар:— Ва-ҳа, ва-ҳа...

ҲАММАМИЗГА

Гапга солар амакиси Лайлини:
— Сухарингдан менга ҳам бер,
майлими?
— Ўзи учта, майлига.
Бири менга, бири укам Сайлига.
Қолгани-чи, тоғам, холам ва Сизга,
Ҳаммамизга...

АНҚОВ

Бир бола бор, гапларини
Уққан одам кулади.
— Беш тийинлик шарингизни
Нархи қанча туради?..

ЗИНҲОР ЕМА

Сичқонийнинг боласи
Чиқувди ташқарига,
Кўзи тушди илк бора
Қишнинг момик парига.
Чор атрофга аланглаб
У хаёлга чўкибди:
— Увол бўлар демасдан
Қимдир унни тўкибди.
Онаси дер:— ун эмас,
Қишнинг шаъни — қор болам.
Алаҳсимамай йўлларда
Боғчангга тез бор болам.
Татиб кўрди Сичқонча
Ўйлаб шакарми, болми?
— Оғриб қолар томоғинг,
Зинҳор емагин қорни?!

ЛАНДАВУР БУРИ

Чорраҳанинг четидан
Урин олди Қорбобо.
Бошда челак, кўмирдан —
Қоши-кўзи бор бобо.

Салим қулоқ, оғзини
Қўйди роса ўрнига.
Сабзи олиб ўрадан,
Епиштирди бурнига.
Тунда келиб Қуёнжон,
Ўғирлади сабзини.
Бўри эса анқайиб
Қолди очиб оғзини.

АВВАЛ УЗИНГГА БОҚ...

Сочин тарар Синчалак,
Қўлмакчада жилмасдан.
Ўтган-кетган қушларга
Назар-писанд қилмасдан.
Қарға кулар:— у соч тарар,
Қал бўлишин билмасдан!

ХАЙРУЛЛА ОТГАН ТОШЛАР

Баҳор келди отланиб,
Барг ёзиб, қанотланиб.
Тут оқарди, болалар,
Қоқар, силкир, шодланиб.

Икки ҳафта ўтмайин,
Олча, гилос қизарди.
Хайруллода илгак, сим,
Демак, қўли узайди.

У шох эгар, Носиржон
Саралайди пишганин.
Олиб қочар болалар,
Ерга тўп-тўп тушганин.

Боғ кўчанинг тўрида
Ўрик ола бўлибди.
Энг биринчи Хайрулло,
Уни шохда кўрибди.

Шарбат йиғиб шафтоли,
Июль ва август ўтди.
Хайруллониинг «ўқ»ларига,
Олма дадил бош тутди.

Қоғати¹ бўлмай ёнғоқ,
Мўлжал олди шошилиб.
Дайди кесак «қарс» этиб,
Фурра қилди бошини.

¹ Қоғати — ёнғоқ пўстлоғи ўз-ўзидан ажраладиган пайти.

У отган кесак, тошни
Йиғса бўлар уч-тўрт қоп.
Синиб қанча дераза,
Дарахтлар бўлди, бетоб.

Шундай қилиб бесамар,
Уч ой ўтди саналмай.
Юрар ҳамон Хайрулло,
Ўз нуқсонин тан олмай...

БИЛМАС ЭКАН...

— Вуй, намуноча даҳшатли,
Сиз айтган Тимсоҳ деган.
Эснаганда оғзин қўлда
Ёпишни билмас экан...

СУҚМОҚ

Дов-дарахтга қиш бобо,
Укпар жиға қистирди.
Мактабга айланма йўл,
Қор ёғди-ю, қисқарди.

Сўқмоқ очдик даладан,
Юрмаймиз энди санқиб.
Зумда бизни мактабга
Етказиб қўяр чанғи.

ОЙ ВА ЮЛДУЗ

Омон ҳовлиқиб сўзлар:
— Осмонда ой учта бўлса,
Бешта бўлса, ўнта бўлса,
Унда қайда яшар юлдузлар?

Зебо айтар шошилиб:
— Ундами, юлдузларни
Ибн-Ҳаттоб кўзасига
Олади-да, яшириб...

ЖИРАФА НЕГА ХАФА?

Думи билан ёнбошини чўткалаб,
Жирафа дер: табиатдан ўпкалаб:
— Бўйим ҳатто олти метр бўлса ҳам,
Сув ичаман минг азобда чўккалаб.

ҚИЙИН САВОЛ

Муҳаррамнинг саволлари
Бегард, холи ғубордан.
— Бобо сизнинг бошингиздан
Ким сут тўкиб юборган...

ТИШ ЧУТКАНИНГ ПУЛИГА

Читтак асло тап тортмай,
Тимсоҳ оғзин тозалар.
Эвазига қолдиқ гўшт,—
Меҳнат ҳақин оз олар.

Бундай холис хизматни
Тимсоҳ не деб биларкин?
Тиш чўтканинг пулига
Нима харид қиларкин?!

УПКАНИ ҚУЛТИҚЛАМАЙ...

Ўсиб ётар қулупнай,
Тарвақайлаб, чирмашиб.
Емиш излаб Шиллиққурт
Чиқди баргга тирмашиб.
Имиллаб юриш асли,
Шиллиққуртга жуда мос.
Оёғи тойиб бирдан,
Йиқилиб тушди бехос.
Пичинг қилар Тошбақа;
— Эҳтиёт бўлиш керак.
Упкани қўлтиқламай,
Шошилмай юриш керак.

СОВУН ЕРКАН

Сафар тоға паста билан
Гупуртириб тишин ювса,
— Тоғам совун ерканлар,— деб
Дадасига айтар Муса.

ЕТАРДИМУ, СИҒМАЙМАН

- Шарларингдан Қобилга берасанми?
- Бераман-да бераман.
- Ойинг агар идиш ювса...
- Мен жавонга тераман.
- Агар уканг йиғласа-чи?
- Уни алдаб овутаман.
- Чучварани сузса бувинг...
- Оғзим билан совутаман.
- Бешикка ётасанми?
- Ётардим, сиғмайман-да.
- Сен уй пойла бизлар кетдик.
- Йўғ-е, унда йиғлайман-да...

ТУРИСТ

Сафар халта орқалаган туристдек,
Дор катаги асфальт йўлдан дурустдек
Зир йўрғалар Ўргимчак,
Ғир йўрғалар Ўргимчак.

Тўр халтага пашша, чивин жойланиб,
Ўзи чизган «ер шари»ни айланиб,
Зир югурар Ўргимчак,
Ғир югурар Ўргимчак.

УЙИН ТОПМАЙ

Туни билан булут қорни
Элаб чиқди,
Тўқайзорни оқ чойшабга
Белаб чиқди.
Хавфу хатар қор остида
Қолгандайин
Қаддин букиб таъзим қилар
Арча, қайин.
Қуён полвон қайтар эди
Оқшом ишдан,
Тўқ-тўқ қилиб ўлжа излар
Қизилиштон.
Қуён ўйлар:— бу ҳам мендек
Сархуш — гаранг.
Уйин топмай ҳар эшикни
Чертар қаранг...

ДАРОЗ САРТАРОШ

Африкада сартарошман,
Дўконим Саваннада.
Филга ўхшаб чўмилмайман
Чад кўлидек — ваннада.
Ота-бобом Жирафа деб
Исмимни билиб қўйган.
Баландлигим олти метр,
Камситмаган ҳеч бўйдан.
Мижозларни қашқир каби
Қолдирмайман бир тишлаб.
Заранг баргин эринмасдан
Эҳтиётлаб, қиртишлаб,
Атрофини соябондек
Қайчилайман типпатик,

Туяқушга паноҳ бўлар,
Ёмғир қуйса тикка-тик.
Ишга тушсак, мижозларга
Бўйинбоғ ҳам тутилмас.
Соч-соқоли ўсган дарахт,
Биздан қочиб-қутулмас...

ҲОЗИРГИ БОЛАЛАР

Қайтдим олис сафардан
Ўғилчамни соғиниб,
У кўрсатар бирма-бир,
Ҳар хил ўйинчоғини.
Эркалатиб, ачомлаб,
Ўпарканман сўнгги дам.
Ёшлигимдан бир лавҳа
Ўтди кўзим ўнгидан.
Ошқовоқ қирса ойим,
Мен-чи, гирди-капалак.
Эсдан чиқиб Оқ чўрмак¹
Унутилар сопалак².
Бундай зўр ўйинчоқни
Ким кутмаган соғиниб?!
Судрар эдик ип боғлаб,
Ошқовоқ пўчоғини.
Қирқ бешинчи йил ёзи:
Уст-бош юпун — оқ суруп.
Ёрилган товонимга
Онам пиёздоқ суриб,
Сўнгги силаб пешанамдан
Мунгли қўшиқ айтади:
— Гул тергани кетган отанг,
Тез орада қайтади,

^{1, 2} Оқ чўрмак, Сопалак — болаликдаги ўйинларнинг номи.

Товонларим зир қақшаб,
Кўзларимдан ёш томар.
Оқшом кўсак чувирдик,
Еқиб олиб тошпонар.
Уруш тугаб, одамлар,
Қадди-бастин кўтарди.
Турмуш оғир бўлса ҳам,
Кунлар завқли ўтарди.
Тол чивикдан от қилиб,
Чопган Ортиқ, Мирҳайдар.
Ҳозир бўлса болалар,
«Волга» билан «Зим» ҳайдар.

ҚАРАСАМКИ...

Тишим оғриб тунов кунни,
Келдим дўхтирхонага.
Ўтирибман навбат кутиб
Яширинмай панага.

Қарор қилдим оғриқ тишни
Олдириб ташлагани.
Шишиб кетган ияк-бўйним,
Қўрқаман қашлагани.

Кириб кетди битта қизча
Врачга мендан олдин.
Кейин омбур ширқ этганин,
Эшикдан уқиб қолдим.

«Войдод» деган қичқирикдан,
Ўзимни аранг ростлаб
Қарасамки, катта йўлда,
Борар эдим ҳаллослаб...

ПИШЛОҚ

Қор тиззадан, қайроғочга
Булдуриқлар инибди.
Чумчуқларнинг бозори ҳам
Эрта кунда тинибди.
Чилла ҳукми сингиб кетган
Ернинг мағзи-мағзига,
Қарға мағрур кўкка боқар,
Парча пишлоқ оғзида.
Бу гал кутиб ўтирмасдан
Эртакдаги Тулкини,
Емоқчийди тумшуғига
Илиб олган мулкини?
Култепада ётган Эшак,
Ханградией-хангради.
Бефаросат хатосини —
Сал кейинроқ англади.
Ҳушёр тортиб, бир ютқиниб
Атрофига қараса,
Ерда сароб тўлқин урар,
Иссиқ қирқ беш даража.
Қордан нишон кўринмайди,
Бош оғриғи босилган.
Фақат тили сангиллаб,
Пишлоқдайин осилган...

ОНАМ КОЙИР

Сув қуйилган челак, қумғон,
Қаймоқ боғлаб кўпчиди.
Бўғотдаги сумалаклар
Қишнинг сўрғич—ўпчиги.
Холдор, Ҳошим чана судраб,
Нега қувнаб тошмасин.
Чақиришиб апил-тапил
Тенг-тушларин, ошнасин.
Сирғанмачоқ ўйнашиб,
Қондиришди ташнасин.
Бироқ Ҳошим айирди
Ботинканинг пошнасин.
Онам койир:— бурама қант
Ейди бугун, шошмасин...

ИНСОФ ТИЛАБ

Она мушук ўғлига,
Алла айтар баралла.
Сичқон унинг сўзига
Қулоқ солар шу палла.
— Сен Арслон зурёди,
Чўнг бобонгдан қолишма.
Арслонга хос иш қилгин,
Сичқон билан олишма.
Ором олгин аллаё,
Ухлай қолгин аллаё.
— Хайрият,— деб Сичқонбой
Иягига қўл тираб,
Инсоф тилаб Мушукка,
Нон кемириб ўтирар...

ЧИЛ ОВИ¹

Бу йил қишки каникулни
Ўтказдим Бешбодомда.
Чунки тоғам моҳир овчи,
Номи кетган одам-да.

Тоғам мени апил-тапил
Саман отга миндириб,
Саҳар овга жўнадик
Ёғли кўмач қилдириб.

Етиб келгач манзилга,
Отни толга жиловлаб,
Қор устига жели² ёзди,
Қўниб қолган чил овлаб.

Бир гала қуш учиб келиб,
Шўнғиди қорга тикка.
Қанотлари олачипор,
Ўхшаб кетар какликка.

Бирдан қорга шўнғиди,
Жуда ҳайрон қолдим ман.
Сўнг ўрдакдек сузиб чиқди
Ўн метрча олдиндан.

Қувиб бордик мўлжалга,
Саман турар дам олиб.
Сузиб бориб бештаси
Тўрга тушди қамалиб.

Нега қорга шўнғиркин
Ташвиш илиб бошига?
Овдан қайтдик ўн чилни
Боғлаб эгар қошига.

¹ *Чил* — какликсимон қуш, қор остига ўрдакдек шўнғийди.

² *Жели* — каклик овлайдиган тўр-сетка.

ЕРДАМ СЎРАБ

Африкада дув-дув гап,
Уққан ҳайрон қолибди.
Чопиб бориб Туяқуш
Филни миниб олибди.
Туяқушга ўчакишди
Маймуннинг бордек қасди.
Сўнг чирмашди Мангуста,
Тушгиси келмас асти.
Мангустанинг бўйнига
Сўна келиб ёпишди.
Кейин унинг ортидан
Пашша, чивин чопишди.
Шунча юкни кўтариб,
Фил лапанглаб жўнади.
Искаптопар шошганча
Энг устига қўнади.
Гандираклаб фил шўрлик,
Кўтаролмай бўкирди.
Кўзи тушиб сичқонга,
Ёрдам сўраб ўкирди...

ВЕЛОСИПЕД ЕТАҚДА

Зафарнинг тархашлиги
Ҳаддан ошди.
Велосипед олгунча
Дадаси шошди.

Боғчага-ку, аяси
Олиб боради.
Велосипед қўнғироғин
Чалиб боради.

Ғашлик қилмай эшикдан
Тез кириб кетар.
— Ойи, Хуршид минмасин,
Эскириб кетар.

Кулиб қўяр дил тўла —
Меҳру ҳаяжон.
Велосипед етакда
Қайтар аяжон.

КИМ ПОЛВОН?

— Синфимизда энг кучли ким?
— Турди.
Утган сафар Бурхонни
Қўтариб ерга урди.
— Унчаликмас,
Ичимизда полвон Ғани.
Тунов куни шарт кўтарди
Вазнига тенг штангани.
— Акрам энг зўр, — деди қизлар,
Болалар кулди гуррос.
— Синфимизни ёлғиз ўзи
Ортга тортар, бу рост!
— Бу рост!..

КУЗИН ОЧСА

Бир қоп сабзи ортиб олиб
Бўрига,
Дўқ урганча ҳайвонларнинг
Зўрига,
Қуёнполвон борар милтиқ
Ўқталиб.
Бўри шўрлик қолса баъзан
Тўхталиб,
Сапчиб тушар бехос ирғай
Тўқмоқдан
Келар экан бир товон йўл
Сўқмоқдан.
Бу аҳволни лайлак кўриб
Боғ аро

Чалди бирдан ўрмон бўйлаб
Ноғора.
Қуён чўчиб очса ғилай
Қўзини,
Дуб остида кўриб қолди
Ўзини.

ҚУВИБ ЧИҚДИ КУЧАГА

Ит жўжага ташланди,
Жанжал шундан бошланди.
— Юр кўрасан, бос илдам! —
Бақбақаси осилган
Бўйин пати — соябон
Кечиб макка-поядан
Ерни титиб, ўхталиб
Чопиб бориб, тўхталиб
Қуйруғин ортга тираб,
Икки кўзи ялтираб.
Дакан хўроз даф қилди:
Роса тепди, зап қилди.
Адабин еб ўша дам
Ит келмайди кўчадан.

ДУЛ

Лойхўрақлар лой чувар,
Атроф кўм-кўк, ложувард.
Барра пиёз найчалаб,
Бамисоли най чалар.
Бинафшалар қисман оқ,
Ойим терар исмалоқ.
Бирдан булут қоплади,
Дўл ёғди, шитоблади.
Чўғ тушгандай патакка
Товуқ қочар катакка.
Майса чирт-чирт узилди,
Райҳон беҳол сузилди.
Яшнаб турган дов-дарахт
Янчилиб — яйдоқ, карахт.
Дала-тузни у қастдан,
Савади аямасдан.
Дўл ҳовлиқиб тошман, дер,
Муз ва қорга бошман, дер.
Унинг бағритошлиги,
Ҳовлиқма, бебошлиги
Бошига етди қаранг,
Ерга сингиб йўқ бўлди,
Қуёшдан қочиб аранг.

БОБО ҚАНЧА ЁШДАСИЗ?

(Топишмоқ)

— Бобо кенжа набирангиз
Неча ёшга чиқди ҳозир?
— Кенжам Назир,
Мен қанчага чиққан бўлсам
Шунча ойлик бўлди бўтам.
— Сиз қанчага чиқдингиз.—
Қайтиб-қайтиб сўрар Жавлон.
— Етмиш саккиз ёшга чиқдик,
Набирамиз икковлон.
— Вуй, қизиқ-а, хўш қандай?
— Менинг ёшим уникага қўшганда...
Қим топади Рўзмат бобо
Қанча ёшга тўлганлигин?
Набираси Назир эса,
Неча ойлик бўлганлигин?..

КЕЙИН БИЛСАК

Янги таъмал қўқон гилос
Нишонаси.
Ғойиб бўлди десам қандай
Ишонасиз?
Шум болалар ё бошига
Етдимикан?
Олақанот уни илиб
Кетдимикан?
Кейин билсак, роса хил-хил
Пишган чоғи,
Шамол силкиб барг остига
Тушган чоғи,
Она тупроқ кафти узра
Кўтарибди.
Қаранг яна бир туп гилос
Кўкарибди...

ХАТОСИНИ ТУЗАТДИ

Тушлик пайти шовладан
Татиб кўрмай бир олим,
Жуфтак урди даладан
Ён қўшнимиз Миролим.
Пахта терган этагин
Чорпояда қолдирди.
Тут кўчатни паналаб,
Сўқмоқ йўлга солдирди.
Муаллими Сардор ака
Қолди чоғи пайқамай.
Шовқин-сурон кўтармади -
Сезса ҳамки ҳар қалай.
Ҳадиксираб ортига
Қараб қўяр дамо-дам.
Бўм-бўш кўча, гузарлар,
Маҳаллада кам одам.
Дарвоза қулф, Миролим
Ошиб тушди девордан.
Уни биров қувгандек
Шошиб тушди девордан.
Ўз ҳолича дам олиб,
Қўл-оёғин ростлади.
Қоқиб еди беҳидан,
Чанқоғини босмади.
Ишдан қайтди ойиси,
Бир оз хомуш-хафадир.
Сўраб қолса агар у,
Важи-карсон топади.
Шундай қилиб Миролим
Уч кун юрди тентираб.
Сардор ака ортидан
Келгани йўқ энсираб.
Жаҳлин босиб отаси,
Тергамади, сўкмади.

Ҳеч ким уни «қочқоқ» деб
Обрўсини тўкмади.
Тўпланиб етмиш ёшдан
Токи етти яшарга,
Якшанба кун чиқишди
Маҳалла-кўй ҳашарга.
Пахта учун бахш этса
Барча юрак қўрини.
Миролим юрар сўппайиб,
Элга ёмон кўриниб.
Тузук-қуруқ сўрашмай,
Ўтди Солиҳ, Мирфозил.
Дўстларининг бу иши,
Кўп алам қилди ҳозир.
Қачонгача шу тахлит,
Юраман сандироқлаб.
Кўрсатмасам бўлмайди
Ўзимни-ўзим оқлаб.
Бор гапини тайинлаб
Қўшни Қумри холага,
— Ойим келса айтинг, — деб
Жўнаб кетди далага.

КУРАШ

Абдуқаюм даст кўтариб,
Ерга урди Солини.
Кўринг энди болалар,
Мақтанчоқнинг ҳолини.
Ўхтин-ўхтин ҳансирар
«Бўлди» дея ялиниб.
Абдуқаюм атайлаб
Босиб ётар турмасдан.
Типирчилаб сўзлар Соли:
— Йиқитиб қўйдинг қастдан.
Бу ҳисобмас, товонимни
Ерга таяб турибман.
Мен ҳам Сени боплардим-у,
Лекин аяб турибман...

КИМ НИМАНИ ХУШ КЎРАР

Хоҳиш ва таъб не ўзи?
Ким нимани хуш кўрар?
Тулки кавар¹ излайди,
Айиқ болни туш кўрар.

Бойчечак-чи, қуёшни,
Деҳқон ерни, далани.
Бешикдаги жужуқлар
Она айтган аллани.

Шокир кутиб ўтирмас,
Ширингуруч совушин.
Хол ёқтирар дарс пайти
Қўнғироқнинг товушин.

¹ *Кавар* — тулки севиб ейдиган ўсимлик меваси.

ТУЯ ВА ТИКАН

— Эшакнинг танигани шўра эмиш,
Барра беда йилқиларга яхши эмиш.
Қизиқсиниб суриштирар Тулки ялтоқ:
Дейдиларким ёқар эмиш сенга янтоқ.
Кўпик пуркаб сўзлар Туя:
— Шундайку-я,
Менинг ишим отникидан жўялироқ.
Бироқ...
Келтирса-да, бу фалсафанг бир оз ғашни,
Тиканлардан тозалайман дала-даштни...

МЕН ЁҚТИРГАН РАҚАМ

(Қирғиз шоири Акбар Рисқуловга)

Қирқ беш рақам кўнглимга
Жуда яқин негадир.
Ўзга сонга ўхшамаган,
Зўр мазмунга эгадир.

Бу сон баъзан қолиб кетар,
Карражадвал орасида.
Биз яшаймиз катта уйнинг
Қирқ бешинчи хонасида.

Қайда кўрмай бу рақамни,
Дилга шодлик тўлиб кетар.
Кундаликда улар худди
«4», «5» баҳо бўлиб кетар.

Ҳар кун тонгда чойни ичиб,
Мактабга йўл оламан.
Чунки бундай ўхшашликдан,
Ўзим ҳайрон қоламан.

Ҳатто мактаб пештоқига
45- лавҳа осилган.
Минг тўққиз юз қирқ бешда
Қаттол уруш босилган.

ЛОЙИҲАДА ЙУҚ УЙЛАР

Юмронқозик ёқа ушлар,
Ҳайрон Қирпи, Каламушлар.
Ҳа, Кўрсичқон сўзлар эди,
У олисни кўзлар эди.
— Бу Тошбақа қурган сарой,
Шиллиққуртга шаҳона жой.
Бош планга нолойиқдир,
Мана, кўрсин халойиқ,— дер.
Уй қуришнинг ташвишидан
Олис бўлган,
Холис бўлган,
Тошбақа
Тош саройин қўйиб бошга
Йўртиб кетди сафар тортиб.
Шиллиққурт ҳам қолди,
Қарнай нусха уйин ортиб...

СОЯБОН
(Манзара)

Баҳор эшик чертди барвақт,
Айиқ эса ҳамон қишлар.
Паррандалар жой танлашиб,
Ин дардида хашак тишлар.
Чумолилар бураб мўйлов,
Саф тортишиб дадил ишлар.
Қўққис момогулдирак,
Ўхтин-ўхтин чертди торин.
Шатур-шутур тўкди булут,
Бисотдаги неки борин.
Эҳ ажабо, кўринг ана,
Табнатнинг иқтидорин
Чумолига соябон —
Бути бир жуфт қўзиқорин.

УЛЖА

Қорни очиб ўзариб,
Ранги-рўйи бўзариб
Сичқон кирди тешикдан,
Балки олдин эшитган.
Шундоқ қўшни омборда —
Хампа тўла дон бор-да.
Челакларда пишлоқ, мой,
Кўплар билмас ҳойнаҳой.
Татиб кўрди бир бошдан
Буғдой, жўхори, мошдан.
Қорни тўйиб, кекириб,
Қаламушни жекириб,
Яқин келди эшикка,
Сигмай қолиб тешикка,
Ўлжа бўлди шу маҳал,
Шопмўйловли мушукка...

УЧ ПАҲЛАВОН

Уч паҳлавон,
Уч қаҳрамон
Жанг-жадалга
Солиб нўхта,
Уш тоғида —
Барокўхда¹
Харсангларни
Қўйиб бошга
Айланишиб,
Тилсим — тошга
Ухлаб ётар
Донг қотишиб.
Болакайлар,
Шовқин солиб,
Юбормангиз
Уйғотишиб...

ХОЛИС ХИЗМАТ

Қана босди қариб қолган Эчкини,
Қолмаганди йўқлагувчи ҳеч кими.
Эчки ночор Чуғурчуққа ёлборди,
Хизматига оқ тивитдан олборди.
Тивитини олмай қайтиб беришди,
Қанасини битта қўймай теришди.
Хурсанд бўлиб ҳафта ўтмай Эчкивой
Оқ тивитдан тўртта қўлқоп тўқиди.
Андазага олди ўзин туёғин,
Чуғурчуқ ҳам қараб уёқ-буёғин:
— Ин бўлар, — деб набирамга, боламга
Раҳмат айтди чевар Эчки холамга.

¹ Барокўх — Гўзал тоғ — Сулаймон тоғи.

КИМ АЙТАДИ?

Жам бўлишиб ҳайвонлар,
Қил ўтмай орасидан.
Ҳасратлашиб қолишди
Гап очиб боласидан.
Тулки сўзлар:— фарзандим,
Содда, сўтак, тўпори.
Олмахон дер:— меники,
Қўполларнинг-қўполи.
От айтади:— қулуним,
Ҳеч эпи йўқ чуноқдир.
Эшак мақтар:— хўтигим,
Эсли, қамиш қулоқдир.
Бўри хурсанд:— бизники,
Ҳеч тенги йўқ, мулойим.
Диёнатли, инсофли,
Кўз тегмасин илойим.
Йўлбарс мамнун:— ўғилчам,
Оқибатли, меҳрибон.
— Кенжам озиб кетди,— деб,
Ташвишланар Қаркидон.
Фил юпатиб дўстларин,
Кўтаради кўнглини.
Хўш, ким айтар, уларнинг —
Шу гаплари тўғрими?

ТАСҚАРА

Чоғроқ четан арава
Дўнг кўчада айланар.
Эшитганлар зир чоғиб,
Томошага шайланар.

— Мос пахтага — ранг келди,
Олиб қолинг холалар.
Шишага-шар, лойхуштак,
Доғда қолманг болалар.

Шнша билан мос пахта
Тезде уйиб ташланар.
Қарабсизки, шар пуфлаш,
Ҳуштакбозлик бошланар.

Аттор ниқтар эшагин,
— Чух тулпорим, бос, энди.
Араванинг ортидан
Комил елиб осилди.

Жўн ўйнаса майлига,
Эҳ, тасқара, тасқара!
Шим тиззадан йиртилиб,
Бўлди роса масхара.

АТАЙ КИЙДИМ

Қақилдоқ қиз Матлубани
Танимайсиз ҳойнаҳой.
Туфлисини гоҳида,
Кийиб олар пойма-пой.

Қизлар кулса, Матлуба,
Ёқлайди ўз гапини;
— Атай кийдим, ўнг оёғим,
Босмасин деб чапини...

МИРҒИЕСНИНГ ҚИЕСИ

Қаллақланган тутларни кўриб,
Шундай дейди Мирғиёс:
— Мушт дўлайиб турган одамга
Кўплар уни қилишган қиёс.

Дастурхонин қўндириб бошга
Тўй-хашамга ошиққан, шошган
Хотинларга ўхшайди асли,
Шундай эмасми?..

УЧ ОҒАЙНИ

(Япон юмори)

Уч оғайни яшар кўпдан,
Айрилмасдан элдан-тўпдан.
Қайғу-ғамдан олис, йироқ.
Отлари ҳам қизиқ, бироқ —
Қаттасини исми Вах,
Ўртанчасин оти Ҳах,
Энг кенжасин дейдилар Ҳа.
Билсанг улар,
Қотиб кулар:
— Вах-Ҳах-Ҳа! Вах-Ҳах-Ҳа!

ҒОЗ ҚАРНАЙЧИ БҰЛМАСИН

Бола борки чўпчакка
Сериштиёқ, серталаб.
Бобом эртак айтади
Ҳасанбойни эркалаб;
— Қарға қақимчи экан,
Чумчуқ чақимчи экан.
Ғоз карнайчи экан,
Ўрдак сурнайчи экан.
— Ғоз карнайчи бўлмасин,
Ўрдак сурнай чалмасин.
Карнайчи Шокир тоғам
Хафа бўлиб қолмасин...

БОШИНГ КҰККА ЕТСА ҲАМ

— Қушлар қандай кийинар?
— Бири созу, бири зўр!
Қора камзул, оқ кўйлақда
Олақарға дирижёр.
Сариқ китель тиктирибди
Ёзга мослаб Зарғалдоқ.
Тўтиқушнинг қулоғида
Тақа нусха зар балдоқ.
Поча-пўстин тўғри келмай,
Қораялоқ хит-хуноб.
Малла костюм зап ярашиб,
Там-там босар Қарқуноқ.
Қизилиштон боши узра,
Энлик алвон тож билан
Чумчуқ юрар етаклашиб
Сергап читтак гож билан,
Қалхат сўзлар:— Пўпишакхон
Бугун жуда пўримсиз.
Булбул кийган усти-бошлар,
Ҳай, намунча кўримсиз.
Қалдирғоч дер:— дўстлар наҳот,
Қадр-қиммат кийимда.
Бошинг кўкка етса ҳамки,
Булбул бўлиш қийин-да...

ЛАТИФЖОННИНГ ЛОФЛАРИ

Боқчасида Нури, Уктам
Латифжонни лоф дейди.
Сўзларига ишонмай ҳеч
Лофга ола қоп дейди.
Игнага ип ўтказувчи
Асбоб ўйлаб топармиш.
Саксон яшар Узро буви
Уни қутлаб, ўпармиш.
— Янги тарвуз нави,— дейди
Кўтаришга боп бўлар.
Худди сумка, челак каби
Унда тутқи — соп бўлар.
Яна магнит яратармиш
Билимини ошириб.
Терар эмиш гурунчларнинг
Қурмак билан тошини.
Бошқалардек лол қолмайди
Адирларни кўргач у.
— Бу,— дер тоғнинг боласимас,
Туяларнинг ўркачи...
Уктам айтар:— бундай гаплар
Кўпдир унинг қопида.
Анча-мунча асос бордир,
Латифжоннинг лофида.

РАСМ ДАРСИДА

Уқитувчи олма, нокни
Сумкадан олиб, артиб,
Сўнг авайлаб вазага —
Териб чиқди батартиб.
Энг устига ўрнатди
Қизил — нақшин олмани.
— Бу натура болалар,
Ол мани дер, ол мани.
Қани чизинг, акс этсин,
Шундай нозик паллаким...
Шу чоқ сиртдан муаллимни
Йўқлаб қолди аллаким.
Домла қайтса олма йўқ,
Уша қизил — нақшиси.
Қаранг, кимдир еб қўйибди,
Натуранинг яхшисин...

МИНИБ КЕТДИ ОТ ҚИЛИБ

Қарим бобо тол шохин
Қаллаклади — бутади.
«Қанча эрта экилса,
Шунча барвақт тутади»...

Кекса боғбон хаёлан
Шу тўғрида ўйларди.
Тўдалашиб болалар
Боғ кўчада ўйнарди.

Бир новдани минганча
Чопқиллаб ўтди Астан.
Тол шохига ёпишди
Ёш-яланг сўрамасдан.

Иш билан бўлиб бобо,
Эътиборга олмабди.
Пастга тушса, шохлардан
Ярмиси ҳам қолмабди.

Боғ кўчалик болалар
Кўнгилларин шод қилиб,
Миниб юрар чопқиллаб
Тол шохларин от қилиб.

АЯМАДИ МУЙЛАБИН

Чалган эди чигиртка
Созни авждан юқори,
Тун ярмида узилди
Ғижжагининг бир тори.
Хайриятки бахтига
Устахона — дўкон бор.
Лекин ишлар кундузи
Шохдор қўнғиз дўкондор.
Тонгни кутиб ўтирмай,
Устани кетди излаб.
Топиб шохдор қўнғизни,
Илтимос қилди сизлаб.
Чирилдоқлар нағмаси,
Чиқар авжга — заптига.
— Қолмайин, — дер кўрикдан,
Қафтин ишқаб кафтига.
— Дўкон ёпиқ, эртага
Келгин деб айтолмади.
Чигиртканинг сазасин
Уста ҳам қайтармади.
Иззат-икром кўрсатди
Шохдор қўнғиз эъзозлаб.
Юлиб битта мўйлабин,
Ғижжагин берди созлаб...

ТОПҚИР БУЛСАНГ...

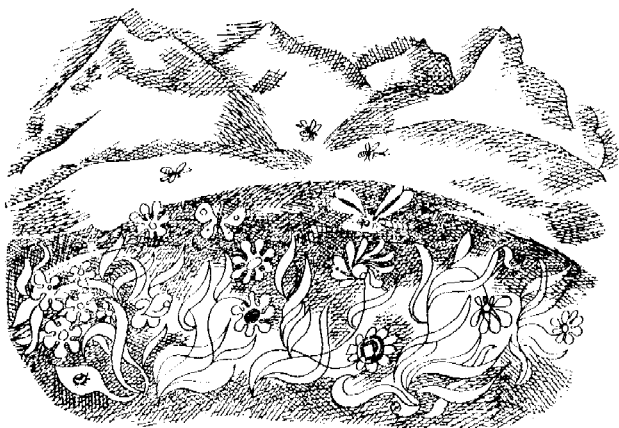
(Қирғиз халқ топишмоғи)

Байталнинг боласини тойчоқ дерлар,
Туянинг кўрар кўзи бўталоқдир.
Эчкининг эркатойи улоқ бўлур,
Қўй эса қўзи билан кўнгли чоқдир.
Борди-ю сигир туқса дерлар бузоқ,
Айиқнинг арзандаси мамалоқдир.
Кийик, йўлбарс кенжасин недир оти?
Хўш нимадир маймун, бўри боласи?
Нима бўлар кирпитикан зурёди?
Доно бўлсанг, топ ва тўлдир чаласин...

АРСЛОНБОБ

Қирғиз ёзувчиси
Мурза ҒАПАРОВҒА.

Арслонбобнинг оқ қалпоқли
Чўққисини,
Бир кўришда «севиб» қолди
Қўққис уни.
Ой нурида Дулдулкўл ҳам
Олтин тусда.
Ёғдусида терар ёнғоқ
Хандон писта.
Тоғ кўркини сақлаб қолиш
Борасида,
Қолиб кетар Бобошота
Дарасида.
Кўрган айтар, «Мурза эмас,
Тоғ қарибди».
Рашк кучидан сочи қордек
Оқарибди...

* * *

Дўстим МАҚСУДХОНнинг хотирасига

Уш ухлайди
Барокўхга¹ йўланиб,
Эгар тоғни
Болиш қилиб бошига.
Қиёси йўқ
Оқбураинг ўлани.
Алла бўлиб,
Инар қовоқ-қошига.

¹ Барокўх — Гўзал тоғ.

ҚИЗҒАЛДОҚЛАР ҚУТЛАШАР

Тонг оқариб юлдузлар —
Аста ўчиб боради.
Яйлов олис, чўпонлар
Тоққа кўчиб боради.

Тоғам ҳайдар қўйларни,
Қамчисига қўл тираб.
Ёш қўзичоқ хуржунда
Маъраб қўяр мўлтираб.

Ирғишлайди шўх қулун,
Пешонаси қўнғир-оқ,
Бўталоқ-чи лўкиллар,
Бўйнида жез қўнғироқ.

Қизғалдоқлар қутлашиб,
Чалар гўё мис карнай.
Куйлар тинмай чулдираб
Осмонда бўз тўрғай.

Яйлов бағрин яшнатди
Оқ ўтовли овуллар.
Тунлар салқин бу ерда,
Қуврай-ўтин ловуллар.

ЭЪТИРОЗ

Эрта тонгдан Зарғалдоқ
Бир хушхабар улашар.
Маданий турмуш учун
Қушлар қандай курашар?
Қилинган иш бобида
Ҳисоб берди Қарқуноқ.
Ютуғимиз бир талай,
Гувоҳ келган ҳар қўноқ.
Сир эмас, чумчуқ, читтак
Шаҳарда кўп юришар.
Печканинг карнайига
Мослаб уйлар қуришар.
Ҳатто эпсиз мусича,
Ўтирмас хас-чўп ташиб.
Тунука том остига
Қолди у ўтроқлашиб.
Лайлакка раҳмат, чунки
Ундан кўплар чўчирди.
Чинор, тутдан инини
Симёғочга кўчирди.
Сўзни қисқарт дегандай
Бургут қўйди ўқталиб.
— Жўр, бедана ҳақида
Ўтирмайман тўхталиб.
Анча-мунча нуқсонга
Барҳам бердик жойида.
Лекин шундай бўлса-да
Бузилмоқда қоида.
Масалан, қалдирғочни
Бойўғли кўп уришган.
Воз кечмайди негадир

Гувалак уй қуришдан.
Айтаверсак гаплар кўп,
Кўмир бир оз озроқда.
Энди қолган ишларни
Ҳал қиламиз ёзроқда...

ОЛАҚАНОТ

Паррандалар тушдан сўнг
Тўпланди букри тутга.
Олақанот¹ устидан
Шикоят тушган судга.
Котиб — Ҳакка уқдирар:
— Қор-ра-ялоқ, сўз Сенга!
Кўпчилик жимиб қолди.
Қораялоқ бир четдан
Ҳасратин тўкиб солди:
— Бу текинхўр камига
Уйимни тортиб олди.
— Эҳ, гур-ра-гей! Эҳ, гур-рак!—
Сўзлар гувоҳ Мусича,—
— Шундай улкан чорбоғда

¹ Олақанот — қушларнинг ичида ўта баднафс ва безори. Уни хитой чумчуғи ҳам дейишади.

Ҳоким эмиш ўзича.
Ёб тугатди узумни,
Бодомдан қолдирмади.
Ҳатто Олаҳаккага
Ёнғоқдан олдирмади.
Олақанот ўзини
Оқламасин қанчалик.
Бойўғли ҳам ён босиб,
Ёқламасин қанчалик.
Тегмасин деб ўзгага
Текинхўрнинг озори,
Боғдан бадном қилинди
Ўша баднафс, безори.

ОМОН БЎЛСИН

Татар шоирлари Боту ТУРАЙ,
Рустам МИНҒАЛИМ ва
ГАРАЙ РАҲИМЛАРГА.

Овлоқ ўрмон, зумрад кўлдан
Балиқ овлар бизга Рустам.
Суҳбатимиз шеър ҳақида,
Тўрттовимиз тўрт улусдан.

Шоир аҳлин билса бўлар
Дилда ёнган эзгу ҳисдан.
Ҳасан Тўфон юбилейига
Бордик оқшом дабдурустан.

Ҳасан абзий сўзлар мамнун:
«Мир Алишер зукко устам».
Муса Жалил, Тўқай назми,
Бир умрга чиқмас эсдан.

Дўстлар меҳрин мен инкишоб
Этдим бу гал шул хусусдан.
Омон бўлсин Оқ Эдил-у
Гарай Раҳим, Боту, Рустам.

СҮНА

Қўғирмоч қовургудай
Саратоннинг қозони.
Ҳатто кўзга илашмас
Дайди гирдоб тўзони.
Қалдирғочлар анҳорга
Тўш уради керилиб.
Қўй ва моллар сояда
Қавш қайтарар эриниб.
Шу маҳал чипор буқа
Шаталоқ отиб қолди.
Қўйлар ҳушёр тортишиб,
Серкалар қотиб қолди.
Яйловнинг чанги тўзиб,
Тўполон бўлиб кетди.
Буқанинг ғазабидан
Кўп чивин ўлиб кетди.
Думини хода қилиб,
Чопа кетди, бўқирди.
Ё унга биров бехос
Игна санчди, ток урди.
Тўғри келган одамни
Аямай сузиб ўтди.
Четан деворни шартта
Шохида бузиб ўтди.
Така сўрар Қўчқордан:
— Ҳўкиз мунча тархаш-а?!
— Бир сўна қўнганига
Шунча ташвиш, хархаша...

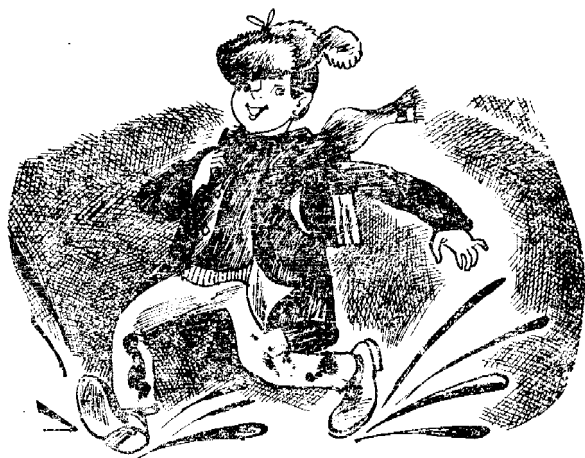
ЛОФ ЭМАС

Ҳаво иссиқ, дам эди,
Меҳнат кучи кам эди.
Чумолини тақалаб,
Аста анҳор ёқалаб,
Қамиш ўрдим шир этиб,
Чигирткалар чир этиб.
Тегавергач ғашимга,
Имлаб қўйдим Ҳошимга.
Тўрттасини от қилиб,
Қоғоздан қанот қилиб
Аравага қўшилди,
Сўрагайсиз хўш энди?
Ким ҳақ тўлар кам ишга,
Уша куни қамишга
Оқ саройни тўлдирдик,
Кўк саройни тўлдирдик.
Дўстим ишлар шундақа,
Ошпаз эди Тошбақа.
То овқати пишгунча,
Ухлаб қопмиз тошдақа...

УН ТОВУҚҚА БЕРМАДИК

Тонг отмасдан қий-қиёлаб
Қолди бирдан бабақ Хўроз.
Ғафлат босиб ғарам узра
Ухлаб ётар итим Барбос.
Бир кечада беш товуқни
Олғир тулки қипти ғойиб.
Бўш катакда ёлғиз Хўроз
Турар эди мунғайиб.
Отам дейди:—Қопқон бўлса
Бир кўрсатиб қўяр эдик.
Бўпти, ўғлим, бу маккорга
Биз ҳозирча «қойил» дедик.
Қовун-тарвуз авжи пишган,
Қунгабоқар чойлаб ётар.
Малиш қўйлар кавш қайтариб,
Ниманидир чайнаб ётар.
Чирилдоқлар гал беришмас,
Қумғон қайнаб тошиқади.
Султон думбул пиширгани
Тезак қалаб ошиқади.
Тошфонарнинг ҳожати йўқ,
Ой шуъласи мўл-кўл ёғар.
Ҳаким ушлар бузоқчани,
Ойим эса сигир соғар.
Кўплар билмас полиз ичра
Юлдуз санаб ётиш гаштин.
Отам бизга сўйлаб берар
Алиф Лайло саргузаштин...
Ярим кеча, сал нарида
Недир тўқ-тўқ этиб борар.
Чайла ёқдан чиқиб аста
Қўрқа-писа кетиб борар.
Олиб заранг таёғини
Отам кутиб турди анча.

Тулки экан, кувачани—
Бошга кийиб кўтарганча
Тўқ-тўқ этиб борар эди.
Сут ичгани тушган экан.
Ундан бошин чиқаролмай,
Қўрқиб кетиб шошган экан.
Отам унинг терисига
Сомон тиқиб кERGани йўқ.
Уй тўрига осиб қўйдик,
Ун товуққа бергани йўқ...

ДОНИЁРНИНГ БАҲОНАСИ

Елкага сумка осиб,
Қорларни ғарч-ғурч босиб,
Кетиб борар Дониёр.

Шу пайт бурилди чапга,
Сиз ўйларсиз мактабга —
Етиб борар Дониёр.

Эҳ, қандай роҳат, маза,
Музда сирғаниб роса
Чарчаб-ҳорди Дониёр.

Уст-бошини қоқиб аста,
Кейин охирги дарсга
Шошмай борди Дониёр.

Дер эшикни қия очиб:
— Кечиринг, тобим қочиб
Тўғри врачга бордим.

Муаллим сўзлар шунда:
— Даволаниб ёт унда.
— Энди тузалиб қолдим!

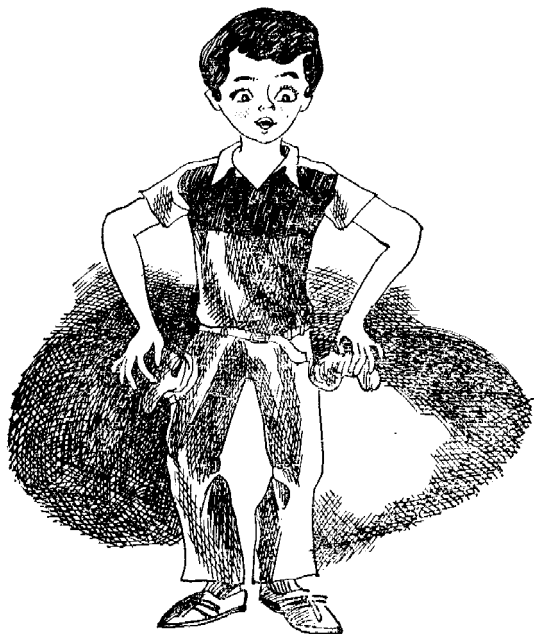
УТ КЕТДИ

— Ут кетди,— деб қолди кимдир,
Тўс-тўполон бошланди.
Икром толнинг шохин юлар,
Мен челакка ташландим.
— Қани? Қайда?— сўрар шошиб
Анвар шу чоқ Очилдан.
Чопиб борар болакайлар.
— Тезроқ югур, бос, илдам.
— Ана, қаранг! Қир бағрини.
Учирамиз биз қандоқ?
— Эсинг борми, бу ўт эмас,
Ойлибди қизғалдоқ...

ЧУНТАКНИНГ ТЕШИГИ

— Чўнтагингдан тушиб қолса
Эллик беш тийин танга,
Қани, менга айтиб бер-чи,
Нима қолар киссангда?!

— Тўплаб юрган тангаларим,
Жами эллик беш эди.
Демак, унда қолар фақат
Чўнтагимнинг тешиги.

ИЛОН БИЛАН ПАРОХОД

Уқитувчи йўқлаб қолди:
— Исматов Фарҳод борми?
Айтиб бергин судралувчи
Жонзоту-жониворни?
— Ҳалиги судралувчи
Чувалчанг, иннайкейин...
— Шошилмай, ўйла Фарҳод.
— Ҳалиги, топдим, яъни,
Илон билан Пароход...

ҚУЁШ ВА АСАЛАРИ

Оқшом чўкиб, Гулибеор
Бошга дурра ўради.
Туни билан ҳордиқ олиб,
Ширин тушлар кўради.

Тонгда кимдир қўшиқ айтар,
— Дайди шамол қоч энди.
Ариларнинг қўшиғидан,
Гулибеор очилди.

Қуёш тоғдан мўралаб,
Хижолатдан бош қашир.
Асалари виз-виз қатнаб,
Қувачада бол ташир.

ЭСКИЗЛАР

Чимирганча қошини
Сурат солар ёш рассом,
Шўхликлардан ошиниб
Қоғозга, деворларга.
Қўлида турфа қалам,
Отаси, чиз деб болам
Совға қилган Темурга.
...Қаламга боғлиқ лавҳа —
Қолгандир бир умрга
Қирқ бешинчи йил эди,
Уқирдик биринчида.
Бўёқ, қалам ва дафтар
Қамёб, ташнайдиқ жуда.
Қўнғир тус битта қалам
Етарди синфимизга.
Жалолоддин¹ вақтинча
Бериб турарди бизга.
Чизардик жанг-жадаллардан,
Ғолиб қайтган жангчини.
Фашистларнинг самолёти
Портлар ерга санчилиб...
Юлдуз, каска, танк расми,
Бизга у кез ёд бўлган.
Қўлтиқтаёқ муаллимнинг,
Сўзлари қанот бўлган.
Келар отлиқ суворийлар
Ут чатнатиб туёқдан.
Кўз олдимдан кетмас сира
Латта сумка, қўнғир қалам,
Музлаб қолган сиёҳдон.
Ўтди-кетди у дамлар
Бамисоли туш каби.

¹ Синфдошим Жалолоддин Тошхўжаев.

Қутлуғ, шодмон кунларга
Талпингандик қуш каби.
...Чизгин даври даврон ўғли
Қаптарларни, Қуёшни.
Мўйқаламинг нурли бўлсин,
Берсин улкан бардошни.
Бобонг руҳи жиловдор,
Уғлон, бахтинг бекамдир.
Умид билан отанг ҳам
Кўрар кўзим дегандир.

ОБШИРСОЙДА

Обширсойга етиб келдик,
Айни пешин.
Уюрларни суғоргани
Борар Эшим.

Қўш қояда кун илиниб,
Турар зўрға.
Нимагадир сув ичмайди,
Саман йўрға.

Еш чавандоз ҳуштак чалиб,
Ишқиради.
Саман қулоқ чимириб,
Пишқиради.

Бешик-бешик тўлқин сапчир,
Уйин қуриб.
Отлар асов, билмас юган,
Бўйинтуруқ.

Обширга кел, гар шаҳарда
Чарчаб-ҳорсанг.
Арчадайн кўнглинг яшнар,
Тоққа борсанг.

САҚМОНЧИ-ЁРДАМЧИ

Акром, Икром, Раҳмон-чи?
Улар кичик сақмончи.
Айт-чи, сақмон дер нега?
Буми, ёрдам фермага.
Тинглаб чўпон сўзини,
Айриб қўйдан қўзини,
Аввал тамға ўйишар,
Кейин, ўтга қўйишар.
Акром, Икром, Раҳмон-чи?
Ҳозир ёш-да, сақмончи!

СУВНИНГ РАНГИ

— Сенда гап бор,
Дўстим Ғаффор,
Айт-чи сувнинг рангини?

— Дўстим Нишон,
Менга ишон,
Ахир бу гап янгими?

— Борми фаҳминг?
Дов-дарахтнинг
Ювар-ғубор чангини.

Дала-тошлар
Ундан яшнар,
Кўриб қувнар кўзимиз.

Ёзу қишлар,
Ранг бағишлар.
Гуллар дала-тузимиз.

— Тўғри гапинг,
Сувнинг нафин
Билмаймиз-да, ўзимиз.

БЕРКИНМАЧОҚ

Парёстиққа
Буркаб бошин,
Беркинмачоқ
Уйнар Ҳошим.

— Уйда йўқман,
Қараб кўр-чи?—
Уша заҳот
Топар Йўлчи.

Яхши ўйин
Беркинмачоқ.
Аммо чойнак
Бўлди пачоқ...

ҚУШИҚ ҚИЛИБ

Эриб қишнинг
Муз — қирмочи,
Қулоқ ёзди
Ялпиз, мочин.

Қуёш нурын
Эмиб қайноқ,
Таъзим қилар
Момақаймоқ.

Тол шохининг
Юмшаб банди,
Анҳор суви
Лойқаланди.

Қўшиқ қилиб
Кўклам сўзин,
Деҳқон ишга
Урди ўзин.

ОЙИСИДАН ЯШИРИБ

Банди тушган чойнакни,
Чил-чил синган ойнакни
Саври хола кўриб қолиб,
Капалаги учиб кетди.

Шу пайт Ғани,
Беркитиб рогаткани,
Қаранг, шўхлик боисидан,
Дер яшириб ойисидан:
— Мен уни синдирмадим,
Қўлимдан тушиб кетди...

ШОХДАН ТУШГУНЧА

Алишер билан Толиб
Дарахтга чиқиб олиб,
Бодом қоқишар эди.

Шохдан тушгунча улар,
Мардон билан Мадумар
Сўрамай чақиб еди.

Бўш қолди челак, бордон,
Ҳиринглаб кулар Мардон.
Кимдир:— текинхўр, деди...

БУҒДОЙ БОШОҒИ

Буғдой пишди, етилди,
Қадди-басти ёй каби.
Пайкал узра ҳар бошоқ
Қалқиб турар ой каби.
Кутар гўё, зор, интиқ
Уз миришкор устасин.
Балки деҳқон бошоқдан
Олган ўроқ нусхасин...

УЯЛАДИ

— Дада, булут ортига
Қуёш нега беркинар?
— Юз ювмаган боладан
Уялади, Эркиной...

ТУШ БЎЛИБ ҚОЛСИН МАЙЛИ...

Қирда юрган эмишман...
Қора тариқ сидириб.
Тополмадим, негадир,
Бу гал бурчоқ қидириб.
Думбул бўлган бугдойдан,
Кимдир айтар: «Оловур».
Қувиб қолди шу маҳал
От чоптириб қоровул.
Жон халфида уйғондим,
Ҳа, қоровул туфайли.
Хайрият тушим экан,
Туш бўлиб қолсин, майли...

МУШУҚЛАРГА БОҒЛИҚ

— Сичқон қанча яшайди?
Ҳамма бирдан ўйлайди.

— Қўрғон бердик,— дер бири.
Қумри шаҳдам сўйлайди:

— Дон-дунларни текин ер,
Уша сичқон ёзу қиш.
Унинг қанча яшаши
Мушукларга боғлиқ иш.

МАГНИТ

Сизлар балки танимайсиз
Ён қўшимиз Мирзани.
Қосиб тоғам Қосимжоннинг
Дўконига кирсами;
Тоғам ишлар ипни эшиб,
Пилискидан ўтказиб.
— Ол, ўйна,— деб магнит берди,
Курсичага ўтқазиб.
Мирза уни олган заҳот,
Бигиз қолди ёпишиб.
Майда михлар атрофида
Ирғиб ўйнар чопишиб.
Сакрар темир кукуни
Қартон қоғоз учида.
Шундагина ишонди у
Ернинг тортиш кучига.

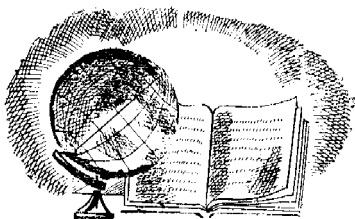
ВАННАСИНИ ЭСЛАДИ

Саратон офтобида
Мудрар ҳорғин далалар.
Тулпорқўлда чўмилар
Қишлоқдаги болалар.
Равшан шўнғир ғаввосдек,
Қарим қулоч отади.
Ушдан келган Садриддин
Уй-хаёлга ботади.
Ечмай кийим-кечагин,
«Уф» тортади, эснайди.
Қўп қаватли уйдаги
Ваннасини эслайди.
Садриддинга қолсами,
Бу ер маза жой эди.
У сузишни ўргатмаган
Дадасини койиди...

БЕШ ЯШАР НИГОРАНИНГ ДЕГАНЛАРИ

(Оқ шеър)

- Хола?
- Ҳа, Нигора.
- Сизлар бизникига кўчиб боринглар.
- Қайга?
- Бизникига, Фрунзегга,
Бўптими?
- Ҳўп.
- Биз Сизларникига — Ушга кўчиб келамиз.
- Майли. Нега энди Нигора?
- Сизлар магазиндан булочка олиб
ейсизлар. Биз Сизларнинг тандирларингда
ҳар куни иссиқ кулчалар ёпиб маза
қилиб еймиз.
- Бўпти, қизим. Бўпти...

**ЭРТАКЛАР, ДОСТОН
ВА БАЛЛАДАЛАР**

ЭРТАҚЛАР

ҲАРФЛАРНИНГ САРГУЗАШТИ

(Жованни Рабонининг «Қайсар рақамлар»ига жавобан)

Кўзларига ёш олиб,
Уттиз бешта ҳарф бирдан,
Кетган эмиш бош олиб,
Хафа бўлиб Собирдан.
Унга футбол бўлса бас,
Айтган гапга кирмайди.
Ҳамон ўқир ҳижжалаб,
Фанни ўзлаштирмайди.
«Алифбе»ни дарс пайти,
Эриниб бир-бир очди.
Қараса ҳарфлар йўқ,
Оғзин таноби қочди.
Кўрсатгани уялар
Уни ярим-ёртига.
Қайси бирин излайди,
Тушиб олиб ортига.
Акрам, Акмал шу маҳал,
Аро киришди жонга.
«А» ҳарфи кетган экан
Аразлаб Андижонга.
Баҳром, Баҳри, Баҳодир
Белни боғлаб чопишди.
«Б»ни бўлса ўша куни
Бухородан топишди.
Вали, Ваҳоб, Васида
«В»ни излаб елишди.

Вертолётда визиллаб,
Водил томон елишди.
Гуландомни ўтқазиб
«Газик»ни минди Парпи.
Гулистонда гердайиб,
Гурунглашар «Г» ҳарфи.
Дилдор, Дилшод, Давронбек
Душанбага йўл олди,
Дашнободнинг йўлида
«Д»ни учратиб қолди.
Ел мисоли учиб «Е»
«Е»га ёндош ён босиб,
Ёзёвонда юрган экан
Ёрқиной борса шошиб.
«Ж» қочибди Жиззахга,
Ҳой, Жаҳонгир чоп энди.
«З» Заркентдан, «И» ҳарфи
Иштихондан топилди.
Йўлдош «И»ни йўлдан топди,
Йўлдаги иш осон-да.
«К» кетидан кетгач
Қарим кетди Косонга.
«Л»ни Ленинободдан,
Лобар топди азонда.
Моҳирахон «М»ни йўқлаб
Марғилонда бўлибди.
Нодирага «Н» ҳарфи
Наманганда йўлиқди.
Оққўрғонни кўзлаганча,
Ойшахон чопди тездан.
Пўлатвой хаш-паш демай,
«П»ни топди поезддан.
Риштонга «Р» ракетада
Равона бўпти кўрса.
Самарқандга самолётда
Сафар қипти «С» бўлса.

Трамвайда Тошкентни
«Т» томоша қиларди.
«У» ҳарфини Урганчдан
Усмон излай биларди.
Еқа ушлар ҳарфларнинг
Саргузаштин уққан одам,
Фарруҳ билан Фотима
«Ф»ни топди Фарғонадан.
Хуршиджонга дуч кепти
Ҳасан-Ҳусан «Ҳ»ларми.
Циркда «Ц», Чортоқда «Ч»
Шўрчида «Ш» бўларми?
Эргашиб «Э»га қаранг,
Юмшатиш, айриш белги...
Юсуф «Ю»ни, Яҳъё-чи,
«Я»ни етаклаб келди.
Ҳар бирин ўз ўрни бор,
«Алифбе»га улуш қўшган.
Уктам, Улмас, Уринбой
Дуч келишди «У»га Ушдан.
Қуддус, Қобил кирди қанча,
Қанора-ю, дўконга.
Қизиқ, қаранг «Қ» бўлса
Кетиб қопти Қўқонга.
Гани билан Гофиржон,
— Топамиз,— деб Гузордан
Ғазалкентда Ғайбуллога,
«Ғ» учради Гузардан.
Эҳ, хайрият, хайрият
Қочган ҳарфлар топилди.
Собиржоннинг ҳар нечук,
Бу айби ҳам ёпилди.
Уттиз беш ҳарф қўл олиб,
Дер,— эканмиз то бирга!
Агар кўзин очмаса,
Бош эгмаймиз Собирга.

* * *

Дангасалик тушовлаб,
Бир оз мизғиган экан.
Яхшиямки тушида
Ҳарфлар изғиган экан...

АДОЛАТЛИ ҚОЗИ

(Уйғур халқ эртаги)

Товуқларнинг арз-додин
Қози — Арслон тинглади.
— Топинглар,— деб Тулкини
Саркотибга имлади.
Ясавуллар отланиб,
Кетишди қир томонга.
Қози калон буйруғин
Бажармаслик ёмон-да.
Пайдо бўлди қув Тулки,
Етмиш-етти букилиб.
Қўлтигида парёстик,
Таъзим қилар юкиниб:
— Давлатингиз бир умр,
Бўлсин, бекам, зиёда,

Кавар¹ териб юрибмиз,
Зоғ учмаган қиёда.
— Қўл солибсан, тўғрими,
Хўрозларга, товуққа?
Олий жазо лозимдир
Сендай турқи совуққа.
— Тўғри, тақсир булардан
Кўп ташвишга тушдик-а,
Қирон келсин бу зотнинг —
Авлод-аждод — пуштига.
Шодмиз сиздек тақсирнинг
Ярасак хизматига.
Бизлар ўчмиз товуқнинг —
Гўштигамас, патига.
Ушбу совға, ҳазратим,
Сизга атаб тикилган.
Белга мадор, фанда ҳам
Исботланиб чиқилган.
Парёстиқни қозининг
Ёнбошига суяди.
Арслон эса Хўрозга
Қош-қовоғин уяди.
Тушунтирар Хўрозбой:
— Тулки ноҳақ мутлақо.
Қози сўзлар хотиржам,
Бўлмагандек ҳеч вақо:
— Ҳал қиламиз бу ишни
Беш-олти кун ораси.
Гуноҳига яраша
Тулки олар жазосин.
Инобатга олинмай,
Она товуқ фарёди,
Тинчиб кетди шу тахлит,
Шўр тумшуқлар арз-доди.

¹ *Кавар* — Тулки севиб ейдиган ўсимлик меваси.

Тулки ўпка қўлтиқлаб,
Билган ишин қиларди.
Жўжаларни пайт пойлаб
Қақшатарди, шиларди.
Кун ортидан тун ўтиб,
Фалак чархи айланди.
Бу орада Қашқир
Қози қилиб сайланди.
Бошга тушган қайғудан,
Кўз-ёшларин яширмай.
Нажот истаб товуқлар
Қириб келди шошилмай.
Баён этди бирма-бир:
— Тингланг, тўрам, арзимиз.
Шум Тулкининг дастидан
Сарғайди-ку, тарзимиз.
Асло чўзиш мумкинмас
Бундай ишни шу кезде.
Қўлтиғида парёстиқ,
Тулкивой келди тезда.
— Давлатингиз бир умр,
Бўлсин бекам, зиёда.
Кавар териб юрибмиз
Зоғ учмаган қиёда.
— Олиб икки ўғлингни
Тунов кун шатакка,
Ўғирликка тушибсан
Ярим тунда катакка.
— Ҳа, рост! Фақат Сиз учун,
Шу ишга бордим нетай?
— Мен учун?! Хўш! Хўш! Нега?
— Яхшиси баён этай.
Шу бадкирдор товуқлар,
Айтган чоғи ошириб
Ёстиқ тикиш касбимиз,
Ўтирмайман яшириб.

Қани ғурбат, майда иш,
Ҳар бир болиш, ҳар ёстиқ.
Қамтарин қулингиздан
Сизга ушбу парёстиқ.
Шу гапдан сўнг Тулкини
На сўкди, сўроқлади.
Бечора товуқларни,
Айёр яна доғлади.
Бўри уни қўллағач,
Элни ҳанг-манг этиб.
Тухумларни ўғирлар
Макиённи гангитиб.
Кун ортидан кун ўтиб,
Фалак чархи айланди.
Вақти келиб бир Тайғон,
Қозиликка сайланди.
— Таваккал,— деб товуқлар
Яна арзга келишди.
Бўлган гапни Тайғонга
Қўймай айтиб беришди.

Дарғазаб бўлиб қози,
Бошқа ишни қолдирди.
Қаранг, ҳаш-паш дегунча
У Тулкини олдирди.
— Давлатингиз бир умр
Бўлсин бекам, зиёда.
Сизга атаб парёстиқ
Тикдим кезиб қиёда.
— Менга қара, шум, шайтон,
Бақриб берди Қози.
Арқоннинг узунни соз,
Яхшидир гапнинг ози.
Този, Бургут, Лочинни,
Тайғон овга шайлади.
Парёстиқни Хўрозга
Сийлов — тортиқ айлади.
— Бу маккорни ҳозироқ
Қирга қувлаб чиқинглар,
Тулки зоти учраса,
Тутиб самон тиқинглар.
Тилёғлама, айёрлик,
Жанжалларнинг асоси.
Ит қавмининг шу боис,
Тулкида кўп қасоси.
Тозиларга бир умр,
Шудир менинг фармоним.
Тулки сифат озайса
Ушалгуси армоним.
Охири вой, ўртага —
Қим солса гар адоват.
Енгиб чиқар ниҳоят
Ҳақиқату адолат.

ОРИЯТЛИ ХҲРОЗ

«Чархим таноб ташлайди,
Бир балони бошлайди».

Халқ қўшғидан

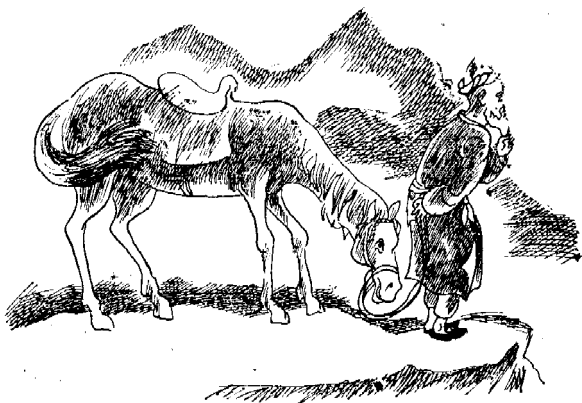
Хури момо етмишида
Есир қолди чолидан.
Йўқлагувчи ҳеч кимса йўқ
Ёлғиз кампир ҳолидан.
Кўниб кетган ҳаётнинг у
Аччиқ-чучук талхига.
Хасратини айтар фақат
Эрта-ю кеч чархига.
Қафасдаин ҳовли-жойи,
Тўртта товуқ, хўрози.

Мис қумғону, чўян декча
Чолдан қолган мероси.
Момони кўп ўйлантирар
«Дакан» отлиқ дарози.
Унинг чакки юришидан
Товуқлар ҳам норози.
Тўғри, сира эринмайди
Эрта-саҳар туришдан.
Лекин кўрса хўроз зотин,
Уришгани-уришган.
Ўзи нимжон, бироқ қайсар,
Аранг юрар килдираб.
Бехос тушган тепкилардан
Учиб кетар пилдираб.
Қалтакни еб, остонадан
Зўрға ҳатлар чалажон.
— Шундай бўлиб қолди қаранг,
Кечиргайсиз холажон.
— Вой, шўрим,— деб чипор Товуқ
Қўлтиғидан йўлайди.
Супра ёзиб буламиққа,
Кампир унни элайди.
Хола койир,— иш қилса-чи,
Ўз ҳолига яраша.
Ё илиги тўқроқ эмас,
Ногорачўп, тараша.
Қисир эмди аташади,
Бузоқ қолса кам сутдан.
Табиат ҳам ўчакишиб,
Уни бўйдан камситган.
Уч кун ўтиб-ўтмасданоқ,
Туриб кетар оёққа.
— Ҳўл балодан асра ўзинг,
Ҳой, дўзахи қаёққа?
— Ташвиш қилманг мендан хола,
Тезда қайтиб келаман.

Тўрт кўчалик Даканбойга,
Бир гап айтиб келаман.
Дарвозани оқшом кимдир,
— Очинг, — деди, — холажон!
Қурғур яна атак-чечак,
Кириб келар чалажон.
Чап қанотин таянганча,
Турмоқ бўлар чоғланиб.
Ун кун ётди ўн кураги
Тахтакачга боғланиб.
Ўхтин-ўхтин алжиганда,
Дори-дармон берилар.
«Мен уларга кўрсатаман» —
Гоҳ алаҳсиб керилар.
Кампиршонинг эски чархи
Яраб ёмон кунига,
Дон ва емиш олиб чиқар
Калавасин пулига.
Кўп ўтмайин жир битади,
Ўзбошимча, саёққа.
Айтиб қўймас товукларга
Кетганлигин қаёққа?
Пўстагини роса қоқиб,
Уйга ташлаб кетишар.
Қасам ичар, — уришмайман, —
Бўлди хола, етишар.
Ким кўрибди парранданинг
Бундай қийиқ, гожини.
Бир оёғин синдиришиб,
Чўқиб опти тожини.
Бу гал узоқ ётиб қолди,
Ўзи айбдор на чора?
Хури хола жиғибийрон
Нима қилсин бечора?
Ғув-ғув ишлаб турган чархи
Бирдан таноб ташлайди.

Қампир сезар, яшшамагур
Бир балони бошлайди.
Хўроз қўлтиқтаёғини
Ташлаб авжи баҳорда,
Сўраб қолди кечирим,
Туриб эрта наҳорда.
— Узр хола, иш қилмадим
Тузингизга яраша.
— Яна қайга жўнаб қолдинг,
Хой нотавон, зумраша.
— Овулда мен уришмаган
Хўроз зоти қолмади.
Бирортаси на енгилиб,
Бошин ерга солмади.
Рухсат беринг, кетмоқчиман
Олисларга бош олиб.
Макиёнлар ҳайрон, хафа,
Кўзларига ёш олиб.
Енгиб чиқсам ўзга юртда,
Фақат шунда қайтарман.
Қолган гап-сўз саргузаштни,
Келгуси гал айтарман.
Шундан бери кўп йил ўтди,
Бошқаларга билинмас.
Хури хола мижжасига
Уйқу савил илинмас.
Ёғсираган чархнинг ўқи,
Аламзада ғичирлар.
Тақдирига шукр айтиб
Момо хазин пичирлар:
— Соғ-саломат юрганмикин?
Оғриб-нетмай, чўқилмай.
Ёки ўлиб кетдимикин
Жанозаси ўқилмай?
Қадр-қиммат топиб балки,
Бегона юрт-ўлкада.

Эрта-индин кириб келар,
Сафар халта елкада.
Ҳамон унинг йўлини пойлаб,
Ҳафта, ойни санайди.
«Тириқ» этган садо келса,
Дарвозага қарайди.

ОЛТИН ЕЛЛИ ТУЛПОР ҚИССАСИ

Арим Акбаралиевга бағишлайман

Олабуқа қишлоғидан
Ун чақирим нарида,
Чотқол тизма тоғларининг
Этагида — барида
Булутларга манзил бўлиб
Тулпоркўли жойлашган,
Булбул, майна баҳор ва ёз,
Уни макон айлашган.
Баландлиги ер сатҳидан
Минг қулочга юқори.
Кўрган кўзни қамаштирар
Салобати, виқори.
Қизил, сариқ ва тимқора
Уч хил лола ўсади.
Чор тарафин арчазорлар
Киприк мисол тўсади.
Ушбу эртак момолардан
Мерос бўлиб қолгандир.

Тулпоркўлнинг афсонаси
Эс-хушимни олгандир.
Эмиш бир чол Чотқол ёқдан
Овул томон келаркан,
Айтиб билган қўшиғини
Байталида еларкан.
Тулпоркўлга дуч келибди
Айни пешин чоғида.
Уловига дам берибди
Ям-яшил қирғоғида.
Майса узра чакмонини
Аста ёзиб ташлабди.
Кун ботарга юзланиб чол
Номоз ўқий бошлабди.
Шу пайт кўлнинг ўртасидан
Олтин ёлли от чиқиб,
Кўзни очиб-юмгунчайин,
Соҳил томон бот чиқиб
Кўкка сапчиб пишқирди-да,
Кўзи ёниб, шайланиб
Бўз байталнинг атрофидан
Ўтди уч бор айланиб.
Қишноғига тоғу-тошлар
Садо берди узмасдан.
Чўпон эса беғам, бефарқ
Ибодатин бузмасдан —
Туриб боқса дулдул айғир
Шўнғиди кўл қатига.
Қалимасин айтиб бобо
Қамчи босди отига.
Кунлар бир-бир ўтаверди,
Ўн икки бор ой туғди.
Баҳор чоғи тўриқ байтал
Олтин ёлли той туғди.
Бу ҳодиса тез орада
Овул бўйлаб тарқалди.

Қўшиб-чатди кўрганлар ҳам
Газак олди, фарқ олди.
Чол ҳангу манг, кампир эса
Уни қистаб қўймади.
Яна битта қулун олиш
Чорасини ўйлади.
Тўғри келди кампиршонинг
Тонгда очган поли ҳам,
Тараддудга тушиб қолди
Унинг қайсар чоли ҳам.
Мол-дунёга ҳирсин қўйган,
Режасидан қайтарми,
Эгар уриб йўлга созлар,
Силаб-сийпаб байтални.
Тулпор кўлга жўнаб қолди,
Ўзга йўлга қайрилмай.
Олтин ёлли тойчоқ чопар
Онасидан айрилмай.
Авжи пешин, атроф сокин
Кўлда ошуфта ҳолат.
Ёзди шошиб чакмонини
Олиб-олмай таҳорат.
Чол шунчаки, номи учун
Номоз ўқиб ўтирар.
Олтин ёлли от ташвиши
Юрагини ўпирар.
Тоғу-тошлар янграб кетди
Шу маҳал шовқин-сасдан.
Айғир тўғри ўтиб бориб,
Байтални айланмасдан,
Тўнғирчоқлаб ўхтин-ўхтин
Депсиниб кишнаганча,
Олтин ёлли қулунни у
Елкадан тишлаганча
Қўл остига кириб кетди
Икки дулдул бир бўлиб.

Чол овулга қайтди ночор
Ҳафсаласи пир бўлиб.
Бу бир чўпчак, чўнг момомдан
Бизларга мерос қолган.
Тулипоркўлнинг афсонаси,
Балки рост, балки ёлғон...

ДОСТОНЛАР

ҚОПЛОНҚУЛ

Қоплонкўл ҳикояси,
Дўстлар, тамом бошқача.
Билар уни Олойда,
Хатто етти ёшгача.
Доровутдан ўтсангиз,
Бошланади тош қўрғон.
Осмонўпар қоялар,
Мағрур соқчи — бош қўрғон.
Нега Қоплонкўл? — дерлар,
Боиси бор аслида.
Унинг шакли — тахлити,
Худди Қоплон расмида.
Номи йиртқич бўлса-да,
Чўчимайсиз ўзидан.
Қайнаб чиқар қўш булоқ
Унинг икки кўзидан.
Тўртта дўнг орасига
Тўрт оёғи мосланиб,
Тунда овдан қайтгандай
Ухлаб ётар ясланиб.
Уни қилдик томоша,
Эринмасдан ошиб қир,
Қоплонкўлнинг юзаси
Юз гектардан ошиқдир.
Кексалар дер, — тангрининг
Хоҳиши — буйруғидан.
Чиқар сувнинг пайнави
Қоплоннинг қуйруғидан.
Ёввойи ўрдак, ғозга
Бу ер макон, бошпана.

Олис хавфу-хатардан
Қатлам-қатлам тош пана.
Ўзбошимча овчилар
Қоплонкўлга ботинмас.
Ўн беш йилки бу ерда
Милтиқдан ўқ отилмас.
Билиб-билмай ўқ узган
Жазоланар жойида.
Даврон ота ўрнатган
Қатъий тартиб, қоида.
Чунки ота, қишлоқнинг
Ҳурматли оқсоқоли.
Бир оёғин йўқотиб,
Урушдан қайтган ғолиб.
Жиддий сўзлар таёғин —
Қисиб олиб қўлтиққа,
— Мен қаршиман бир умр
Бадном бўлгур милтиққа.
Бобом-ку, бургут билан
Қуш овларди, отмасдан.
Баъзилардек сочмасин —
Ўқлаб, писиб ётмасдан.
Ўрдак, ғозни вақтида,
Овлаб туриш шарт, лозим.
Яхши бўлар ушласанг,
Чиқармай ўқ овозин.
— Ёввойи ўрдакни-я?!—
Сўраб қолди Миртожи
— Ҳа, бўтам ҳар бир ишнинг
Бордир тадбир, иложи.
Гарчанд улар одамга
Туюлса ҳам оз бўлиб.
Ошиб кетди ўн мингдан
Ўрдак бўлиб, ғоз бўлиб.
Шундай бўтам, Қоплонкўл
Қўриқланмас бекорга.

Рухсат билан кузакда
Қиришгаймиз шикорга.
Ошқовоқни биз аввал
Танлаб ўттиз-қирқини.
Қўлга тўпдек ташлаймиз,
Чўкиб ўйнар бир хили.
Қарабсизки, орадан
Икки, уч кун ўтади.
Қўша сузиб, ўрдак роз
Қўникишиб кетади.
Кўрган кўзни яшнатар,
Қўлнинг зумрад бўёғи.
Иш бошланар чошгоҳда
Қизиқ бўлар бўёғи.
Қаттакон ошқовоқни
Ичин қириб, ўямиз.
Бошимизга ниқобдек —
Қўндирамиз — қўямиз.
Қўлда эгик сим билан
Сувда шўнғиб шу маҳал,
Ўрдак, розни оёқдан
Илиб — тортиб галма-гал
Имо билан сузамиз,
Шарпа қилмай, йўталмай,
Ов қиламиз шу тахлит,
Шовқин-сурон кўтармай.
Қасалхона, боғчага
Булар пархиз — таомдир.
Қоплонқўл ҳикояси
Шунинг билан тамомдир.

РОСТОН ХОЛА — ДОСТОН ХОЛА

Тўқсон ёшни қоралаган
Ростон хола.
Унинг номи қишлоқда —
Достон хола.
Ун уч фарзанд, эллик бешта
Невараси,
Юзга етар эвараю,
Чевараси —
Чорпояда кичкинтойлар
Жамул-жамдир.
Болиш узра суянганча
Ростон кампир
Эртак айтар, қўлларида
Шода тасбеҳ,
Ҳар чўпчакда ўзга қиёс,
Ўзга ташбеҳ.
Болакайлар тинглар уни
Ҳавас билан.
Жонланади уртўқмоғу
Учар гилам.
— Яна айтинг, деб қисташар
Баҳром, Ёқуб,
Султон эса юлдузларга
Ўйчан боқиб
Парвоз этар учқур хаёл —
Дулдул отда.
Қанча сирлар яширинган
Қоинотда?!
Кўк тоқининг дастурхони
Очиқ, ёзиқ.
Қайдан келган «Сомон йўли»¹,
«Олтин қозиқ»².
Сабабига ақли етмай,
Сўрар қайтиб!

— Бувижоним, бизга шуни
Беринг айтиб.
— Бир қабила яшар экан
Иноқ-аҳил.
Аҳилликдан яхши нарса
Борми ахир?
Зухро юлдуз қабиланинг
Боши экан,
Ой ва Қуёш тегирмоннинг
Тоши экан.
Етти ёшдан етмишгача
Барча омон,
Ҳалол ишлаб, кун кўраркан
Доруломон.
Ўзгаларнинг ер, сувига
Даҳл қилмай,
Ўстираркан ўғил-қизин
Баҳил қилмай.
...Хилват жойда ўзларига
Ясаб чайла,
Баттол «Етти қароқчи»³
Топди ҳийла.
Бир кун бехос қабиланинг
Бузди тинчин,
Эл-юрт қалби шишадайин
Синди чил-чил.
Чолу кампир паноҳ излаб,
Қочиб борар,
«Ҳўкизбоқар»⁴ йўлга сомон
Сочиб борар.
Ўтда ёниб боғу роғлар
Сайҳон бўлди,
Гул яшнаган чаманзорлар
Пайҳон бўлди.
Ҳаддан ошган босқинчидан
Норози халқ.

Ўз ишини йиғиштирди
«Тарози»⁵ ҳам.
Табиатнинг қаҳри қайнаб.
Бу ишлардан,
Яшин кўкни чирмандадек
Чалиб ҳар дам,
Тўфон турди икки кеча,
Икки кундуз.
«Аравакаш»⁶ ортган макка
Бўлди юлдуз.
«Олтин қозиқ» ўқидан сал
Жилиб қўйди.
Ой ва кунни кўкка шамдек
Илиб қўйди.
Ҳамма нарса ўз ўрнида
Тўниб қолди.
Табиатнинг қудратига
Кўниб қолди.
Кўринг «Зухро» маёқдайин
Ёниб турар,
«Қароқчилар» қилмишидан
Тониб турар.
— Ана шундай чироқларим
Бу ривоят.
Энди ухлаб, ором олмоқ,
Зарур ғоят.
Бир мақомда шовуллайди
Тентаксой ҳам,
Ўнғортоққа айри миниб,
Қолди ой ҳам...

1, 2, 3, 4, 5, 6 — Юлдуз туркумлари.

САЕҲАТ — РОҲАТ

I

— Саеҳатга бормаганинг
Чакки бўлди Алиқул.
Жуда завқли, қувноқ ўтди,
Дўстим ёзги каникул.
Сафар халта елкада,
Олган эдик тўлатиб.
Йўл бошлади вожатий
Раҳмат ака Пўлатов.
Оқин бобом юртини
Ошиқардик кўришга.
Улкан ГЭСда бўлмоқлик,
Биласанми, зўр иш-да!
Шофёр тоғам Мирвали
Олар экан пақирин,
Дер:— Укалар Қоракўлга
Ушдан уч юз чақирим.
Йўл таноби тортилиб,
Сезилмади узоқ ҳам.
Ортда қолди кўп ўтмай,
Жалолобод, Сузоқ ҳам.
Синфдошлар жамулжам,
Орада йўқ ёт одам.
Ашулани ванг қўйиб,
Ўтдик Қўчқоротадан.
Сени кўпроқ эсладим,
Бўлса деб кошки бирга.
Етиб бордик туш пайти,
Ниҳоят Тошкўмирга.
Бир соатча айланиб,
Тўқлаб олдик қоринни.
Яна сафар бошланди,
Бўйлаб кетдик Норинни.

То манзилга етгунча,
Икки тараф қир, довон.
Чорак аср илгари
Йўл тор экан — бир товон.
Шамол ялаб юз-қўлни
Анча-мунча дағаллар.
Бетон девор тоғ тараф,
Сурилмайди шағаллар.
Биласанми ушбу ГЭС
Қирғизистон фаҳри-да.
Етдик соат тўртларда,
Биз Қоракўл шаҳрига.

II

Қурувчилар бошлиғи
Тўланбоев Бегали.
— Шу бўлар,— дер,— болалар
Тўқтағул ГЭС дегани.
Кўрдингизми қўш қоя
Осмон билан ўпишган.
Икки жилға орасин
Қурувчилар тўсишган.
Беш йилдирки бетиним
Цемент, шағал қоришиб,
Жиловлашди Норинни,
Бунда дўстлик қоришиқ.
Рақамларнинг мағзин чақ,
Ука бундоқ ўйлагин.
Минг квадрат метр қоя
Кияди тўр кўйлагин.
Йўғон темир устунлар
Арқон мисол эшилди.
Туннель қилиб тоғ бағри
Минг метрча тешилди.
Тўғоннинг баландлиги

Етар уч юз метрга.
Тўқтағул қуёши деб,
Ёзилганди метрка.
Юксаклиги шу қадар,
Қоянинг тик ораси.
Ярмисига тенг келар
Остонкин¹ минораси.
Коржомалар шўр бойлаб,
Шаррос тердан ҳўл бадан.
Қурилишга ускуна
Келар Урал, Волгадан.
Ленинград йўллади
Турбина — валини.
Юз метрга яқиндир
Бетон девор қалини.
Рус қизи Россохина
Пармаловчи бригадир.
Қирқ олти йигитга,
Бошлиқ, доим биргадир.
Чуваш йигит Сидоров
Тоғни тешар, пармалар.
Гинатуллин бўш келмас,
Юздан ошар нормалар.
Бетончилар иши ҳам
Барчага манзур экан.
Қоришмани пешма-пеш
Етказар Манзур акам.
Самосвал машиналар
Чарчоқ билмас иш қилиб.
Турна қатор бўлишиб,
«БелАЗ» келар пишқириб.
Усмон тоға Ҳамдамов
Шофёрларни бошқарар.

¹ Москвадаги Останкино телевизион минорасининг баландлиги 539 метр.

Энг илғори Мажид ака,
Борис, Мавлон, бошқалар.
Бош тўғонга ҳар куни,
Ўттиз марта қатнайди.
Пайвандловчи Хол тоғам
Қўлидан ўт чатнайди.
Меҳнат қилиб уқалар,
Кун сайин шитобланар.
Дўстлигимиз шу ерда
Пўлатдайин тобланар.

III

— Улкан ГЭСнинг макети
Турар кўзим ўнгида.
Ишга тушар иншоот
Шу беш йиллик сўнгида.
Ғир-ғир эсган шабада
Чарчоқни ҳам қувади.
— Шошма дўстим, айт ахир,
ГЭСнинг қанча қуввати?
— Учқўрғон-у, Отбоши
Хамирдан патир, ошна.
Тўқтағул-чи, миллиард
Қувватга татир, ошна.
Ов қилишни ёқтирсанг,
Бунда каклик, турна кўп.
Тошкентлик инженерлар
Бахтиёров, Курнаков¹,
Ва бир неча олимлар,
Атай кепти кўргани.
Қамбарота дарасин,
Роса пухта ўрганиб,

¹ Тошкентлик инженерлар Р. Бахтиёров, Г. Курнаков Қамбарота ГЭСи лойиҳасини ишлашган.

Лойиҳасин чизибди,
Биласанми нега деб?
Қамбарота ГЭСи-чи
Кўп қувватга эга деб,
Бу воҳанинг ўтмишини
Чоллар зўрға эслашар.
Кейин гигант, Қурупсой
Нурхонаси тезлашар.
Оқин бобом Тўқтагул,
Қани ҳозир бўлсалар.
Кетмонтепа жамолин
Тоғдан туриб кўрсалар.
Меҳри товлаб ўша пайт,
Дарё каби жўшарди.
Қўлга олиб қўбизин,
Мақтаб шеърға қўшарди.
Бобом ёзган қўшиқлар
Дил ғуборин аритгай.
Тўқтагулнинг ёғдуси
Тунни кундай ёритгай.
— Қойил қолдим чинакам,
Ростини айтсам Ғаффор.
Қатта кўл қурилармиш
Шу ёқда деган гап бор?
— Кегин чизиб кўрсатай,
Менга узат бўрни-да.
Сунъий денгиз қурилар
Кетмонтепа ўрнида.
Сув омбори битганда,
Юз минг гектар чўл гуллар.
Бу ерда ҳам иш қизгин,
Кўрсанг яйрар кўнгиллар.
Қўшни тўрт республика
Бўлгай ундан баҳраманд.
Мисоли ака-ука,
Тўрттала алп-қаҳрамон,

Қирқ беш миллат вакили
Ахил ,иноқ туққандан.
Бир бор кўрган афзалдир,
Юз мартаба уққандан.
Қорақўл-чи, осуда,
Кўчаларда кам одам.
Тўқтағуллик нурчилар
Ишдан қайтар дамо-дам.
Шаҳарни кўп айландик,
Собир, Талъат, Камолдин.
Кино кўрди Нор, Ҳаким,
Мен-чи, бир оз дам олдим.
Биласанми бу дарё
Отбошидан бошланар.
Қувват бериб беминнат,
Кўпик сочиб тош ялар.
Учқўрғонни оралаб,
Сирдарёга бурилгай.
Норин дарё бағрида
Йигирма ГЭС қурилгай.
Шу сабабдан дейдилар,
Саховатли нур дарё.
Эртаю-кеч хизматда,
Уша дарё, зўр дарё.
Дўстим бундай саёҳат
Бир умр чиқмас эсдан.
Хурсанд қайтдик барчамиз
Тўқтағул, Норин ГЭСдан.

IV

— Раҳмат сенга Ғаффоржон,
Соз ўтибди каникул.—
Дея юрак сўзини,
Баён этар Алиқул.
Биласанми, ўзганлик

Чўпон тоғам Миртолиб,
Кўяр-қўймас ўзи билан
Яйловга кетди олиб.
Бу тўғрида айтувдим
Акромга ёзган хатда.
ГЭСни бориб кўраман
Келгуси йил албатта.

БАЛЛАДАЛАР

ОҚЕЛ

Овулдошим овчи
Абдуқаҳҳор МУСАХОНОВ ҳикояси
«Абдуқаҳҳор қирон мерган
Тенглашолмас бирон мерган».

Даврон ака таърифи.

* * *

— Отам кўпдан уқдирарди
Итнинг вафодорлигин.
Менинг ақлим бовар қилмас,
Ё бирон сир бормикин?..
Ҳафта сайин ов қиламан,
Менга ҳамроҳ Кўктарғил¹.
Эски чекмон, мешда тўқоч,
Зарур ашё бўктарғи².
Ҳар галгидек оқ йўл тилар
Кўнгли яқин тенгдошлар.
Гажжак қилиб қуйруғин,
Олапарим йўл бошлар!
Кўкда ҳулкар милтиллайди,
Ниятим пок оқ тонгдан.
Ҳали хўроз қичқирмасдан
Ўтдим таниш Оқтомдан.
Манзил унча олис эмас,
Йигирма тош Саночсой.
Буёқларга келмагансиз,

¹ *Кўктарғил* — от.

² *Бўктарғи* — зарур ашёни думалоқ қилиб эгар эртига ўраш.

Эшитгансиз ҳойнаҳой.
Саноч дедим — бу жой номи,
Худди мешдек — оғзи тор.
Орти эса сўлим яйлов,
Утиб бўлмас тўқайзор.
Тоғу-тошлар менинг учун
Қадри баланд имондай.
Кеча оқшом хабар қипти
Сармўғоллик Имонбой.
Қолган эмиш қўраларга,
Қашқирлар оралаб,
Сариунгур¹ қайдасан деб,
Кетаяпман қоралаб.
Эски ГЭСга етганимда,
Тонг оқара бошлади.
Оқёл яна ҳуриб, сапчиб,
Ўзин ҳарён ташлади.
Парво қилмай йўртиб борар,
Кўниб қолган отим ҳам.
Итга қилиб пўписа,
Чиқди чўпон Сатимхон.
— Эҳа ўғлим, йўлинг бўлсин?
— Кетаяпман олгани.
Йўлим бўлар миниб олгач,
Кўктарғилдай — «Волгани».
Сатим бобо оқ йўл тилаб,
Дуо қилиб олар тин.
— Бобо, Оқёл мени кўрса,
Нега хуриб, таларкин?!
Биласиз-ку бу атрофдан
Чивиқ кертган эмасман.
Озор бериш қайда дейсиз,
Ҳатто чертган эмасман.
Беш йилдирки қасди бордай,

¹ *Сариунгур* — Сарик ғор.

Йўлим тўсар вовуллаб.
Мен ва отга даф қилганча,
Сапчир, чопар вовуллаб.
Мен ташлаган гўшту нонга,
Боқиб қўймас қайрилиб.
Кўлга қадар қувиб бориб,
Сўнгра қолар айрилиб.
— Сен ўтганда Оқёлимнинг
Ҳуриши менга тайин.
Сўраб қолдинг, бўлган гапни
Ўғлим сенга айтайин.
Оқёл, Кўкёл эгиз эди,
Кучукларнинг дуркуни.
Кимдир отиб кетибди-я
Кўкёлимни бир куни.
Кампир койир билиб-билмай,
Аттанг нетай бўш оғиз,
Санқиган кўп овчилардек
Осиб олиб қўшоғиз¹.
Шунинг учун аламзада,
Жаҳл билан хуради.
Қасос олмоқ илинжида
Гоҳ йўл пойлаб туради.
Бир сенгамас, кимки ўтса
Милтиқ осиб, от минган,
Кўкёл учун гина сақлаб,
Ҳурар, бағри тилинган.
— Мен ҳам гоҳо ўйлар эдим
Бирор сабаб борлигин,
Аслида кўп эшитганман
Итнинг вафодорлигин.
— Шундай гаплар Абдуқаҳҳор,
Овинг бўлсин, ҳа овинг.
Бароридан берсин омад,

¹ Қўшоғиз — милтиқ.

Унгидан келсин довинг¹
Йўқлаб чўпон-чўлиқларни,
Учратдим Имонбойни.
Жилға бўйлаб аниқладик,
Қашқир кезган жойни.
Атроф жимжит, гул баҳорни
Қутлайди қушлар саси.
Қизғалдоқлар тоғ бағрининг
Чимилдиқ — гўшангаси.
Тарғилимни ўтга қўйиб
Тирмашдим Кўкдевага.—
Ухшаб кетар сайхонликда,
Ухлаб ётган тевага.²
Тураб Чотқол тизмалари
Кенг қулочин узатиб.
Тушга қадар чор-атрофни
Дурбунимда кузатиб,
Пешин чоғи қайтдим ғорга,
Паноҳдир сояпарга.
Наинки мен, Сариунгур —
Қадрдон Олапарга.
Уч кун кутдим ёки Бўри
Қайтганми қароридан?
Минг афсуски бу галги ов
Келмади бароридан.
Тўртинчи кун саҳар пайти,
От безовта пишқирар.
Олапар ҳам чўзиб-чўзиб,
Ир-ир қилиб ўшқирар.
Фикри-зикри Қашқирда,
Рости гап шошдим анча.
Чиқсам Оқёл турган экан.
Мўлтираб мунғайганча.

¹ *Довинг* — ишинг ўнгидан келсин.

² *Тева* — туя.

Қизиқ, нима сабабдан у
Йўлин ғорга бурибди,
Унг оёғин кўтарган сал,
Мажоли ҳам қурибди.
Илтижоли боқар ғингшиб,
Пинҳон эди наъраси.
Газак олиб ҳилвирабди
Унг оёғин яраси.
Ярми очиқ консерванинг
Банкаси кириб қопти.
Уни ўзи чиқаролмай
Иложсиз келган афти.
Силаб-сийпаб ўнг оёқдан
Банкани тортдим чоғлаб,
Дори қўйиб панжасига
Яхшилаб қўйдим боғлаб.
Оқёл учун ўксиб-ўксиб,
Нон учун ғорга кирдим.
Сўнг консерва банкасини
Бир четга улоқтирдим.
Тилак қилар овчилар,
«Бургутнинг кўзин берсин».
Баъзи «саёқ» акамларга
Инсофу, тўзим берсин.
Йўлга тушдим чору ночор
Шу сафар овдан тониб.
От ортидан тушиб Оқёл
Эргашди оқсоқланиб...

БУРГУТНИНГ УЛИМИ

Мингчинорлик Рисмат бобо
Зўр бургутчи мерган эди.
Менга ушбу ҳикояни
Ўзи сўзлаб берган эди:
— Ўғлим, бу иш содир бўлди
Юксак Бўзбу тоғида.
Январь ойи, қор тиззадан,
Айни чилла чоғида.
Сира қуруқ қайтмаганман
Бўзбу билан Ўнғордан.
Овчи халқи ризқин топар
Ўнта ғормас, жўн ғордан.
Чап кифтимда сор бургутим
Қалқиб-қалқиб боради.
Лоф эмас, сиртлонни ҳам
Бир ҳамлада олади.
Ун ой уни ўбдон тоблаб,
Эрикмадим, дангал гап.
Қуённи-ку чап оёқда
Эзиб қўяр чангаллаб.
Ҳатто тоғлар соғинармиш
Мерганларни, овчини.
Из қидириб чопиб борар
Содиқ итим — Лочиним.
Қўқийбелим довонидан
Изни чапга солдириб,
Таниш манзил Бешбодомда
Хуржун, отни қолдириб,
Ёлғизоёқ сўқмоқ билан
Ошиб ўтдим Осқадан¹.
Овнинг шарти: «Эҳтиёт бўл,
Шарпа қилмай бос қадам».

¹ Осқа — қоя.

Атроф оппоқ. Арчазорлар
 Холи туман, ғубордан.
 Гўёки қиш тоғ бошидан
 Шакар сепиб юборган.
 Каклик, чиллар¹ тўдалашиб
 Пастга учиб ўтарди.
 Бургутимни силаб-сийпаб
 Тумоғасин² кўтардим.
 Шу пайт бирдан сайхонликда
 Тулки кўзга чалинди.
 Қарчиғайим қанот қоқди,
 Қани, тезроқ ол энди.
 Сермаб улкан қанотини
 Сузар осмон тоқида.
 Тулки эса борар беғам
 Қатламтош пештоқида.
 Итим бўлса бу ҳолатни
 Пайқамади, сезмади.
 Бургут ўзин овга чорлаб,
 Пайт пойлади, тезлади.
 Қизиқ, тулки ниманидир
 Маҳкам ушлаб қўнқайиб,
 Сор бургутдан узмай кўзин
 Утирарди чўнқайиб.
 Бу нимаси, ўзимни ҳеч
 Тиёлмадим кулкидан.
 Ҳар қандайин айёрликни
 Кутиш мумкин тулкидан.
 Тарлон бургут уч айланиб
 Шўнғиб қолди зарб билан,
 Човут солди ўлжасига
 Шиддат билан, ҳарб билан.
 Тулки ёнлаб, ҳатлаб ўтди,

¹ Чил — какликсимон қуш.

² Тумоға — бургутнинг бошига кийдириладиган чарм виқоб.

Қор тўзғиди янчилиб.
Бургут ўзин тўхтатолмай
Қолди ерга санчилиб...
Бир оёғин бургут узра
Сал кўтариб муттаҳам
Пешоб қилди, шу қилиғи
Малол келди жуда ҳам.
Ҳийла-найранг ғолиб чиқди,
Бундоғи кам бўлгандир.
«Бопладимми» деган каби
Борар тулки муғомбир.
Қий-қиёлаб инграр бургут,
Итни қўйиб юбордим.
Жон-жаҳд билан ўпкам тўлиб,
Ортидан етиб бордим.
Пастга томон айёр тулки
Қочса ҳам қувмас Лочин.
Ғингшир қушнинг атрофида
Йўқ дегандай иложим.
Кўрсам, кескир қиличдайин
Кекса арча танаси —
Баландлиги нақ тиззадан,
Яшин урган чамаси.
Тулки уни ушлаб туриб
Чўққайгану наф берган.
Бургут ўқдай отилганда
Алдаб ўтган, чап берган.
Сўнгги марта бир талпиниб,
Қанотин қоқди шунқор.
Чўққиларга армон билан,
Суқ билан боқди шунқор.
Ушанда мен, янглишмасам,
Етмишга чиққан эдим.
Мерганчилик, ов ҳақида
Кўп нақл уққан эдим.
Лекин бундай ҳодисани

Биринчи бор кўришим.
Қим ўйлабди бургутимнинг
Бу ҳолатда ўлишин.
Шу воқеа сабаб бўлиб
Ташладим овни, ўғлим.
Аммо сенга ростин айтсам,
Тоғларга пайванд кўнглим.

ТАРЖИМАЛАР

АРЧА

Бўлса агар арчамизнинг
Оёғи,
Қорбобога шарт тутқазиб
Таёғин,

Томошага таклиф этиб
Ошнасин,
Ўйнаганда тўқ-тўқ уриб
Пошнасин,

Гир-гир учар шохлардаги
Ўйинчоқ.
Турли-туман чироқ, конфет,
Қўғирчоқ.

Лов-лов ёниб айланади
Байроғи.
Болаларнинг тинмас важ-вуж
«Сайроғи».

Матрешкалар оғзин очиб
Қолишар.
Олқиш айтиб роса қарсак
Чалишар.

Чунки дўстлар, дарвозанинг
Олдида.
Янги йил ҳам бизни кутиб
Қолди-да.

Кеч қолмасин навқирон йил
Юмушдан.
Ўзи ёш-у, соқоллари
Кумушдан.

МЕЧКАЙ

Опам гулхан ёнида
Ҳордиқ олган онида,
Титраб қўрнинг орасин
Ушлаб олди тўсатдан
Балиқларнинг сарасин.
Айёр экан, қув экан
Уша балиқ муттаҳам,
Қочди шўнғиб оловга
Алам қилди жуда ҳам.
Қорни оч қолди шўрлик,
Бу қандайин кўргилик.
Туз тотмай кундуз-кеча,
Чидади уч кунгача.
Опам ўта оч эди,
Ёлғиз ўзи бечора
Озгина овқат еди.
Ишонмаган санасин
Эллик чўчқа боласин.
Юзта ғоз, ўнта жўжа,
Талай ўрдак ва гўжа.
Суриштирмай, танламай
Ютаверди ҳўл-қуруқ.
Яна ўн жуфт бочкада
Тузлаб қўйган замбуруқ.
Тўрт кувача сув ичди,
Қаранг, одат экан-да.
Лол қолдик ўттиз боғлам
Тешик кулча еганда.
Олиб қирқ тўрт чалпакни,
Тамаддига тутинди.
Опам очлик балосидан
Шундай қилиб қутулди.

Энди дарча, эшикдан
Осонликча киролмас,
Кирса ҳамки бечора
Орқа-олдга юролмас.

ЭШИТМАДИМ ДЕМАНГЛАР

Эшитмадим деманглар,
Шундай бўлар гоҳида:
Очилибди атиргул
Оппоқ қайин шоҳида.
Эшитмадим деманглар,
Қора толнинг шоҳида
Пишиб ётар апельсин,
Шундай бўлар гоҳида.
Ёмғир ва дўл ёғмасдан,
Булут чоки сўкилди.
Кўк тоқидан узумлар
Бирин-кетин тўкилди.
Қарға қирда яйрайди,
Булбул бўлиб сайрайди.
Асал-новвот чашмалар,
Ичиб қонмас ташналар.
Қу-қулаб ёзиб қулоч
Тепакал, жингалак соч
Товуқлар товус бўлди.
Ҳатто кўприк остида
Тегирмон сув рақсида
Чопинг менинг ортимдан
Яшил майса — жамалак.
Кўм-кўк дарё ортидан
Чиқиб келар камалак.
Камалакка тирмашиб
Уйнаймиз булутларда.
Яхмалакда ер томон
Ғиз учамиз саҳарда.

ТОШБАҚА

Ботқоққача олис, анча,
Ҳазил эмас, аллақанча.
Келар экан йўл ёқалаб
Саёҳатчи қурбақалар,
Йўлда тошга тушиб кўзи:
— Дам олайлик оёқ чўзиб,—
Деб тугунни қўяр тошга.
Ёнбошлашнинг, гашти бошқа!
Бирданига ирғиб шул дам
Тош қимирлаб юрди илдам.
Қурбақалар қўрқиб бирдан
Бақиришиб дер:— вақ-вақа!
— Бу тош-ба-қа!!!
— Бу тош-ба-қа!!!

ҚУЛАР ҚИРПИТИҚАНЛАР

Ұқариқ қирғоғида
Икки қўнғиз чир чопар.
Ўтган қирпитиқанга
Тўғноғич, игна сотар.
Қирпитиқан кулиб дер:
— Сотгин, олган одамга,
Ғиж-ғиж игна санчилган —
Қаранг, бизнинг баданга...

Самуил Маршак

**АҲМОҚ СИЧҚОНЧА
ҲАҚИДА ЭРТАК**

Она сичқон алла айтар:
— Кўрар кўзим, жон кўзим.
Ором олгин, сенга нону—
Шам бераман, юлдузим.

— Овозингиз пастдир ойн,
Чийилламанг сиз қанча...
Ундан кўра бир энага,
Топинг,— дейди сичқонча.

Она сичқон ёлборди
Бориб ўрдак холамга:
— Уйга юринг, бир илтимос
Қараб туринг боламга.

Ўрдак холам алла айтар:
— Олтин бўлсин сув олсанг.
Ёмғир тинса боғдан га-га,
Териб берай чувалчанг.

Уйқусираб сичқонча ҳам
Ғашлик қилар шу палла:
— Қўпол экан овозларинг,
Менга ёқмас бу алла.

Она сичқон ялинади:
— Менга қара қурбақа.
Уғилчамни тебратиб тур,
Қани ошна, юр баққа.

— Қўй, йиғлама болакай,
Алла айтар қурбақа.
Ором олгин, эвазига
Чивин берай вақ-вақа.

Уйқусираб сичқон яна,
Ғашлик қилар шу палла:
— Қур-қур экан ашуланг ҳам,
Менга ёқмас бу алла.

Она сичқон тўриқ отга:
— Амма,— дейди ёлбориб.—
Қараб туринг фарзандимга,
Уни уйга олбориб.

Алла айтиб кишнар тўриқ:
— Мени қўйдинг ғавғага.
Ухлаб турсанг, бир тўрвада
Ем бераман совғага.

Уйқусираб ғингшиб яна
Жанжаллашар шу палла;
— Ута шанғи экансиз,
Менга ёқмас бу алла.

— Чўчқа момо илтимосим,
Бир коримга яраб тур.
Болам шўхроқ, алла айтиб,
Кўз-қулоқ бўл, қараб тур.

Алла айтар хир-хир қилиб:
— Эт қўшилсин этингга.
Жоним, агар тезроқ ётсанг,
Бир жуфт сабзи текинга.

Она сичқон чопиб борди,
Бу гал оқшом товуққа.
— Уғлим қайсар, алла айтиб,
Гап уқдилинг совуққа.

Қувноқ алла айтар товуқ;
— Қўрқмай ухла тап-тақир.
Киргин момиқ қанотимга,
Бу қандайин гап ахир!

Она сичқон зир югурар
Тонгда Чўртан балиққа.
Болам қайсар, ухлатишиб,
Сўнгра тушинг ариққа.

Балиқ оғзин очиб чаққон
Қулоқларин кенг ёзиб,
Алла айтар ихлос билан
Эшитилмас овози.

Яна аҳмоқ сичқонча дер
Ғашлик қилиб шу палла:
— Овозингиз чиқмас экан,
Менга ёқмас бу алла.

Она сичқон сарсон бўлиб,
Мушукка дер:— юрсангиз
Кенжам ўжар зумрашага
Алла айтиб турсангиз.

Мушук алла айтар қувнаб:
— Ором олгин юлдузим.
Каравотга базўр чиқиб,
Миёв, миёв, ёт, қўзим.

Лақма сичқон ўшанда ҳам
Уйқусираб шу палла;
— Овозинг хўп ширин,— дер,—
Менга ёқар бу алла.

Она сичқон уйга қайтса
Йўқ эди ўз боласи.
Шундан буён тополмай,
Ахтарар кўз қорасин.

САМОВАР

Қўл сатҳидан кечки пайт
Чиқса агар оппоқ пар,
Демакки балиқлар ҳам
Қайнатмоқда самовар.

БҮРИ МАҚТАСА...

Қўйни мақтаб гапирса
Тўсатдан бўри,
Уша қўйнинг тез кунда
Қурийди шўри...

ИТБАЛИҚ

Табиатнинг қонуни
Мукаммал, аниқ:
Қурбақа бўлиш учун
Шошар итбалиқ.

МЕҲМОН КЕЛДИ

Олапарни излаб, йўқлаб Олаҳакка
Меҳмон бўлиб кириб келди ўзи якка.
Иззат қилиб парёстиқни суяб қўйди
Ва олдига ғажилмаган суяк қўйди.
Меҳмон эса қуйруғини силаб, тараб,
Ўйлар эди устихонга зимдан қараб:
«Меҳмон» қилиб чақирсам Олапарни,
Бир тарелка қурт-қумурсқа етарми?..»

ЧЕМПИОН

Юз метрга маймоқ Қуён
Уқдек учар, зир чопар.
Бу тўғрида ўрмон бўйлаб
Тарқаб кетди хушхабар;
— Машқ қилдим эртаю-кеч,—
Дер Қуён қувнаб,— чунки,
Чопмай қайга борар эдим
Устозим бўлгач Тулки...

*Ян Райнис,
латиш шоири*

ЕЧИЛМАЙ ҚОЛГАН МИСОЛ

— Дейлик Янис, аканг сенга
Учта олма берса агар,
Мен иккита совға қилсам,
Хўш, барчаси қанча бўлар?

Янис сўзлар ошиқмасдан:
— Жуда қизғанчиқ-да, акам.
У қайтага тортиб олар
Сизлар берган олмани ҳам.

*Ю. Марцинкявичюс,
латиш шоури*

ҚИТОБИМНИ ҚЎЛГА ОЛСАМ

Китобимни қўлга олиб,
Варақлайман шошмасдан.
Иноқ яшар барча ҳайвон,
Ҳеч ҳаддидан ошмасдан.

Бўри чиқиб қолди аттанг,
Бир кори-ҳол бўлмасайди.
Қўзичоқнинг кўзларини
Ёшламаса йиртқич, дайди.

Борса-келмас йўллар томон
Қашқирни бошласамми?
Бўри юрган саҳифани,
Ёки йиртиб ташласамми?..

Абзий Қидиров,
қирғиз шоири

ҚАЙ ПАРРАНДА ҚАНЧАДА?

Тўрғай сўрар салмоқлаб:
— Улкан қайси биримиз?
Қарға айтар:— Ғоз билан
Тенг чиққандир тилимиз.
— Зағизғондан олти ёш
Каттаман,— деб Ғоз айтар.
Синчалакнинг ёшини
Қисқартириб, оз айтар.
Шу пайт ўйлар Синчалак:
«Онам кўпни биларди,
Макиёндан икки ёш
Кичиксан деб юрарди».
— Тўртга чиқдим,— дер Товуқ,
Ҳаёт кўпни ўргатган.
Мен каттаман икки ёш,
Шу бақалоқ Урдакдан.
Гапим тамом, болакай,
Тўрт амални сен қайтар.
Қай парранда қанчага
Чиққанлигин ким айтар?..

*Тўхтасин Самудинов,
қирғиз шоири*

ЧОПҚИР ҚИМУ, ТОПҚИР ҚИМ?

Икки чумчуқ бутоқда

Утиришиб сўзлашар.

— Ким чопқир, — деб тортишиб
Томоқ йиртиб бўзлашар:

— Қуён келди биринчи.

Қашқир сал кейинроқ

Кечаги югуришдан.

Узга мавзу йўқ, бироқ,

Унглаб бири хатосин:

— Йўлбарс, — дейди энг чопқир.

Кейин келди Қуёнинг,

Холисроқ судья топдир.

Фил сўзлайди ошиқмай:

— Тенг келганмиз, холис бўл!

Икковинг ҳам ноҳақсан,
Хатолардан олис бўл.
Жим бўлишди чумчуқлар,
Ута зийрак, топқир ким?
Кутиб турар «беш» баҳо,
Хўш болалар, чопқир ким?

*Муқамбетқалий Турсуналиев,
қирғиз шоири*

ОЛА БУЗОҚ

Ола бузоқ ҳеч кимни
Ўтказмас экан йўлдан.
Қуённи бурчакка қадаб,
Қўзини қўйдан бўлган.
Бечора улоқлар ҳам
Ундан кўп заҳмат кўрган.
Кучукни шартта сузиб,
Борарди шитоб билан.
Рўпарадан чиқиб қолди
Қўққис кўтарма кран.
Кранга ҳам йўл бермай,
Уни суза бошлади.
Кран бузоқни илди-ю,
Қамишзорга ирғитиб ташлади.
Адабини еб Бузоқ,
Уйига қараб чопди.
Узр сўраб Қўзи, Улоқ, Кучукдан,
Ўз айбини ўзи ёпди.

*Қанибек Жунушев,
қирғиз шоири*

ЯХШИ НИЯТ

Ташқарида куз шамоли
Йўлни чангга тўлдирар.
Сичқон эса ўз инида
Хаёл суриб ўлтирар:

— Икки қават омбор қуриб,
Кенгайтирсам ҳовли-жойни.
Хизмат учун ёллар эдим
Уч-тўрт танноз Мушуквойни.

МУНДАРИЖА

Шанбалик	4
Арқитда	5
Оқбура тұлқинлари	6
Асфальтдаги расмлар	8
Баҳор тушиб келар тоғдан	9
Қишлоғимни соғиниб	10
Камалак	10
Доирачи	11
Космонавт	12
Икки қўчқор сузишар	13
Ҳаммамизга	13
Анқов	14
Зинҳор ема	14
Ландавур бўри	15
Аввал ўзингга боқ	15
Хайрулло отган тошлар	16
Билмас экан	17
Сўқмоқ	17
Ой ва Юлдуз	18
Жирафа нега хафа	18
Қийин савол	18
Тиш чўтканинг пулига	20
Упкани қўлтиқламай	20
Совун еркан	20
Ётардим, сизмайман	21
Турист	21

Уйин тополмай	22
Дароз сартарош	22
Ҳозирги болалар	23
Қарасамки	24
Пишлоқ	25
Онам койир	26
Инсоф тилаб	26
Чил ови	27
Ёрдам сўраб	28
Велосипед етакда	28
Ким полвон	29
Кўзин очса	30
Қувиб чиқди кўчага	31
Дўл	32
Бобо қанча ёшдасиз?	33
Кейин билсак	33
Хатосни тузатди	34
Кураш	36
Ким нимани хуш кўрар	36
Туя ва тикан	37
Мен ёқтирган рақам	37
Лойиҳада йўқ уйлар	38
Соябон	39
Улжа	39
Уч паҳлавон	40
Холис хизмат	40
Ким айтади	41
Тасқара	42
Атай кийдим	42
Мирғиёсининг қиёси	43
Уч оғайни	43
Ғоз карнайчи бўлмасни	44
Бошинг кўкка етса ҳам	45
Латифжоннинг лофлари	46
Расм дарсида	47
Миниб кетди от қилиб	48

Аямади мўйлабин	49
Топқир бўлсанг	50
Арслонбоб	50
Ўш ухлайди	51
Қизғалдоқлар қутлашар	52
Эътироз	53
Олақанот	55
Омон бўлсин	56
Сўна	57
Лоф эмас	58
Ўн товуққа бермадик	59
Дониёрнинг баҳонаси	61
Ут кетди	62
Чўнтакнинг тешиги	63
Илон билан пароход	64
Қуёш ва асалари : : : :	64
Эскизлар	65
Обширсойда	66
Сақмончи-ёрдамчи	67
Сувнинг ранги	68
Беркинмачоқ	69
Қўшиқ қилиб	69
Ойисидан яшириб	70
Шохдан тушгунча	70
Бугдой бошоғи	71
Уялади	72
Туш бўлиб қолсин майли	72
Мушукларга боғлиқ	73
Магнит	74
Ваннасини эслади	75
Беш яшар Нигоранинг деганлари	76
Эртақлар, дoston ва балладалар	
Ҳарфларнинг саргузашти	78
Адолатли қози	82
Ориятли хўроз	87

Олтин ёлли тулпор қиссаси	92
Қоплонкўл	96
Ростон хола — дoston хола	99
Саёҳат — роҳат	102
Оқёл	109
Бургутнинг ўлими	114

Таржималар

Арча	119
Мечкай	120
Эшитмадим деманглар	122
Тошбақа	123
Кулар кирпитиканлар	124
Аҳмоқ сичқонча ҳақида эртак	125
Самовар	129
Меҳмон келди	130
Чемпион	131
Ечилмай қолган мисол	131
Китобимни қўлга олсам	132
Қай парранда қанчада?	133
Чопқир киму, топқир ким?	134
Ола бузоқ	136
Яхши ният	137

Адашбоев, Турсунбой.

А 29 Оқбура тўлқинлари: Шеърлар, эртаклар, дostonлар, балладалар ва таржималар. [Катта ёшдаги болалар учун].— Т.: Ёш гвардия, 1985.— 144б.

Оқбура неми-жисмига монанд оқ туяни эслатувчи шўхчан тоғ дарёси. Айниқса у авжи баҳорда ёш боладек шўхликлари ошиб, тўлқинлари қирғoқлардан тошиб. Уш шаҳрига зар камардек ярашиб, Андижон, Асака воҳаларига оби ҳаёт тaшийди.

Беназир, ўктам Оқбура наҳридан кўчган қатра машқларим — тоғу-тошлардан тушиб, қимиздек пишиб оқувчи зилол сув каби жажжи китобхонларнинг дилларини ҳам зора қондирса.

АВТОР.

Адашбоев, Турсунбой. Волны Акбура: Стихи, сказки, поэмы, баллады и переводы.

Уз2

А $\frac{4803010000 \quad 40}{356 (04) - 85}$ 101--85

На узбекском языке

Для детей старшего возраста

Турсунбай Адашбаев

ВОЛНЫ АКБУРА

Стихи, сказки, поэмы, баллады и переводы

Издательство «Ёш гвардия»,
Ташкент — 1985

Такризчи *Фулом Гафуров*
Редактор *Султон Жаббор*
Рассом *Т. Жамолутдинов*
Расмлар редактори *Х. Раҳматуллаев*
Техн. редактор *В. Демченко*
Корректор *С. Сайдолимов*

ИБ № 1762

Босмахонага берилди 08. 01. 85. Босишга рухсат этилди 6. 03. 85. Р—14750. Формати 70×90¹/₃₂. 1-босма қоғозга «Литературная» гарнитурда юқори босма усулида босилди. Босма листи 4,5. Шартли босма листи 5,26. Шартли кр. отт. 5,55. Нашр. листи 4,83. Тиражи 5 000. Вүюртма № 54. Шартнома 124-84. Бахоси 30 т.

Ўзбекистон ЛҚСМ Марказий Комитети «Еш гвардия» нашриёти. Тошкент. 700129. Навоий кўчаси, 30.

ЎзССР Министрлар Советининг нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари бўйича Давлат комитети Тошкент «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг 2-босмахонаси. Янгийўл ш., Самарқанд кўчаси, 44.